

İNM 424112

Ders 4.1 Dinamik Etkiler Altında Zemin Davranışı

Yrd. Doç. Dr. Pelin ÖZENER
İnşaat Mühendisliği Bölümü
Geoteknik Anabilim Dalı

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

- Statik problemlerde olduğu gibi, dinamik yükler altında da zeminleri iki yönü ile düşünmek gerekir.
- **Yapıların üzerine oturtulduğu temel altı malzemesi olarak**
- **Zeminin kendisinin inşaat malzemesi olarak kullanıldığı yapılar**

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

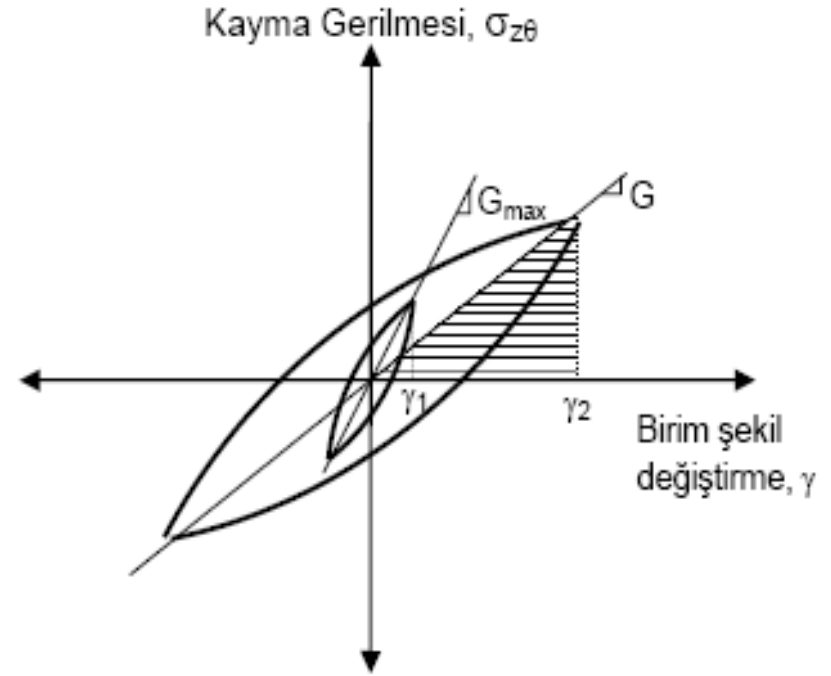
- Birincisinde, **zemin üzerinde taşıdığı yapıyı, yapıya etkiyen atalet kuvvetlerinin şiddeti ve temel stabilitesi yönlerinden etkilerken**
- İkincisinde, **zeminin tekrarlı yükler altında malzeme davranışı önemli olmaktadır.**

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

- Depremler veya dalga yükleri gibi tekrarlı yüklemeler altında zemin davranışının incelenmesinde, zeminin dinamik özelliklerinin belirlenmesi önemli bir konudur.
- Zeminlerin drenajsız durumda tekrarlı yükler altında
  - mukavemet kaybı
  - kohezyonsuz zeminlerde sıvılaşma,
  - kohezyonlu zeminlerde ise aşırı deformasyonlar ve göçme durumlarının incelenmesi gereklidir.

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

- Zeminlerin tekrarlı yükler altındaki davranışı;
- mukavemet
- gerilme-şekil değiştirme karakteristikleri üzerinden incelenir.
- Gerilme-şekil değiştirme davranışları histerezis ilmikleri şeklinde olmaktadır.

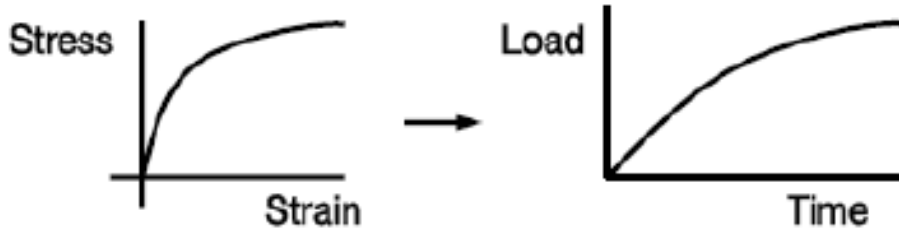

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

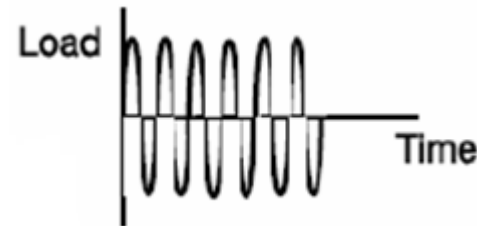
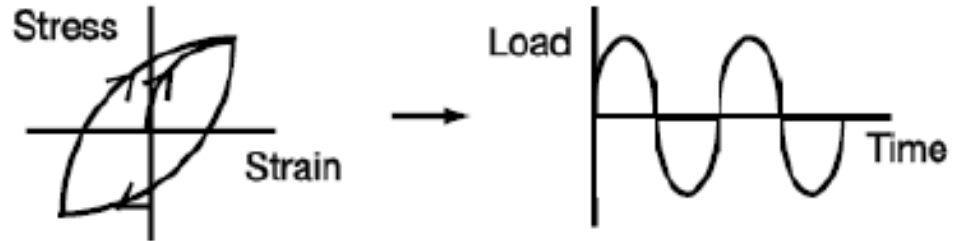
- Gerilme–şekil değiştirme özellikleri olarak genellikle
  - dinamik kayma modülü
  - sönüm oranı değerleri ve bunların birim şekil değiştirmeye bağlı olarak değişimlerinin bulunması
- Mukavemet özellikleri olarak da
  - göçmeye veya büyük şekil değiştirmelere neden olan kayma gerilmesi genliği
  - çevrim sayıları

Gerilme-şekil değiştirme-zaman ilişkisi

**Statik
yükleme**

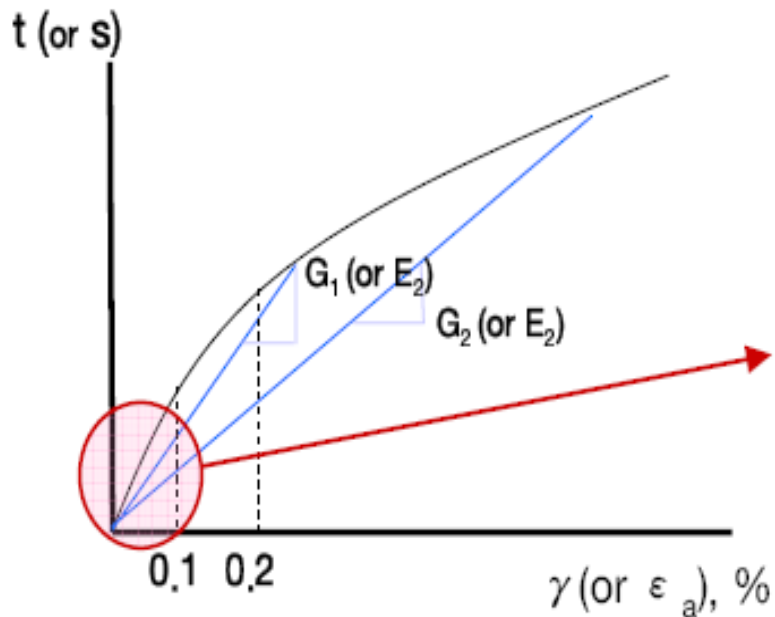

**Çevrimli
yükleme**

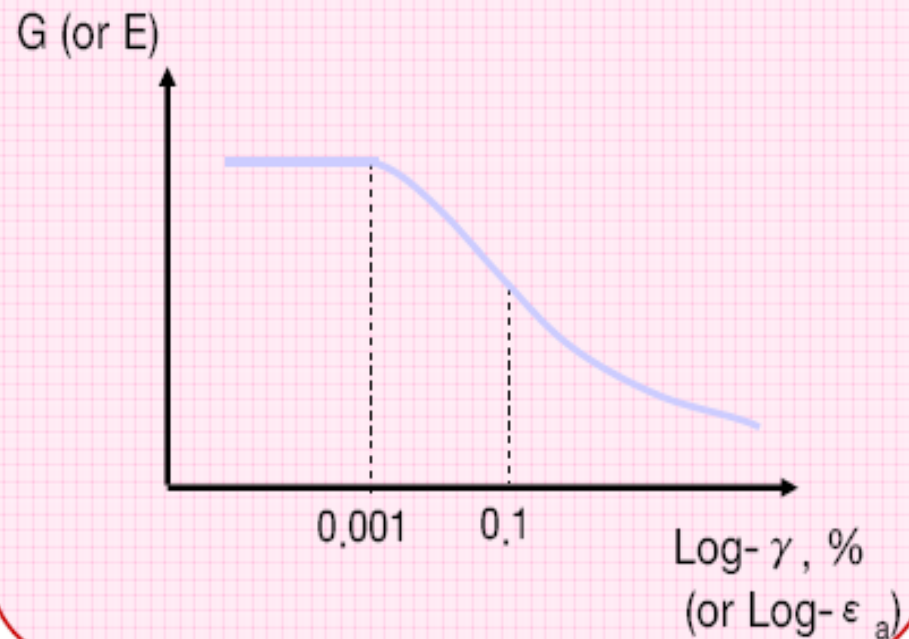

Gerilme-Şekil Değişirme İlişkisi

Stress-Strain Relationship

Modulus-Strain Relationship

DİNAMİK ETKİLER ALTINDA ZEMİN DAVRANIŞI

- Zeminlerin dinamik davranış özellikleri, zeminde oluşan deformasyonların mertebesi ile ilişkilidir.
- Elastik ve elasto-plastik davranış koşullarındaki şekil değiştirme seviyelerinde zeminlerin gerilme-şekil değiştirme özellikleri ön plana çıkmaktadır.
- Daha büyük şekil değiştirme seviyelerinde ise uygulanan yük altında zemindeki mukavemet kayıpları ve plastik şekil değiştirme özellikleri önem kazanmaktadır.

DİNAMİK ZEMİN ÖZELLİKLERİ

Düşük deformasyon seviyelerinde,

- rijitlik,
- sönümlleme,
- Poisson oranı
- yoğunluk

gibi parametreler dalga yayılmasını etkileyen zemin özellikleridir.

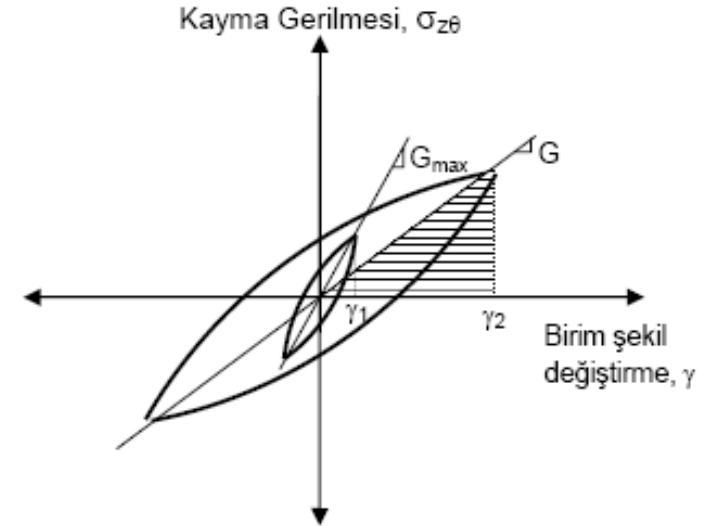
- Bunlar arasında rijitlik ve sönümlleme en önemlileridir.

Dinamik Zemin Özelliklerini Etkileyen Faktörler

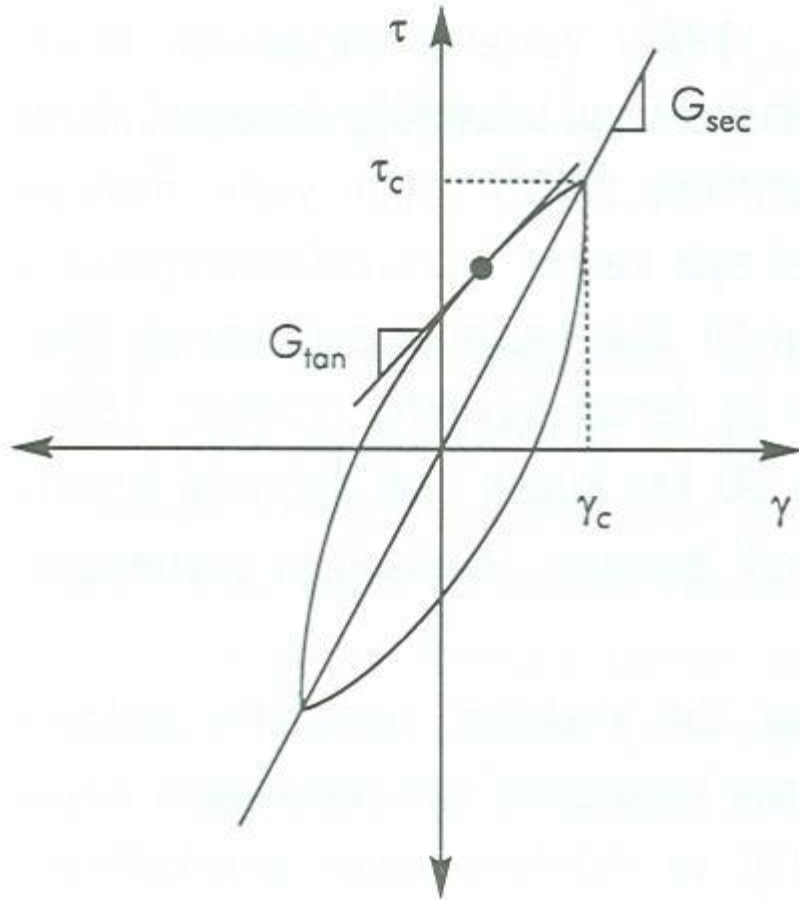
- ortalama efektif çevre gerilmesi σ'_0
- boşluk oranı e
- yükleme çevrim sayısı N
- suya doygunluk derecesi S
- aşırı konsolidasyon oranı AKO
- yükleme frekansı
- dane çapı dağılımı
- ince dane oranı
- Plastisite indeksi
- kullanılan deneysel yöntem
- yükleme biçimi ve yüklemenin doğrultusu

Dinamik kayma modülü

- Histerezis ilmiklerinin uç noktalarından geçen doğrunun eğimi kayma modülü olarak tanımlanır.
- Kayma modülü şekil değiştirme düzeyine göre değişken değerler alır.
- Dinamik kayma oranı birim deformasyon düzeyi arttıkça azalmakta, doğrusal olmayan bir davranış sergilemektedir.

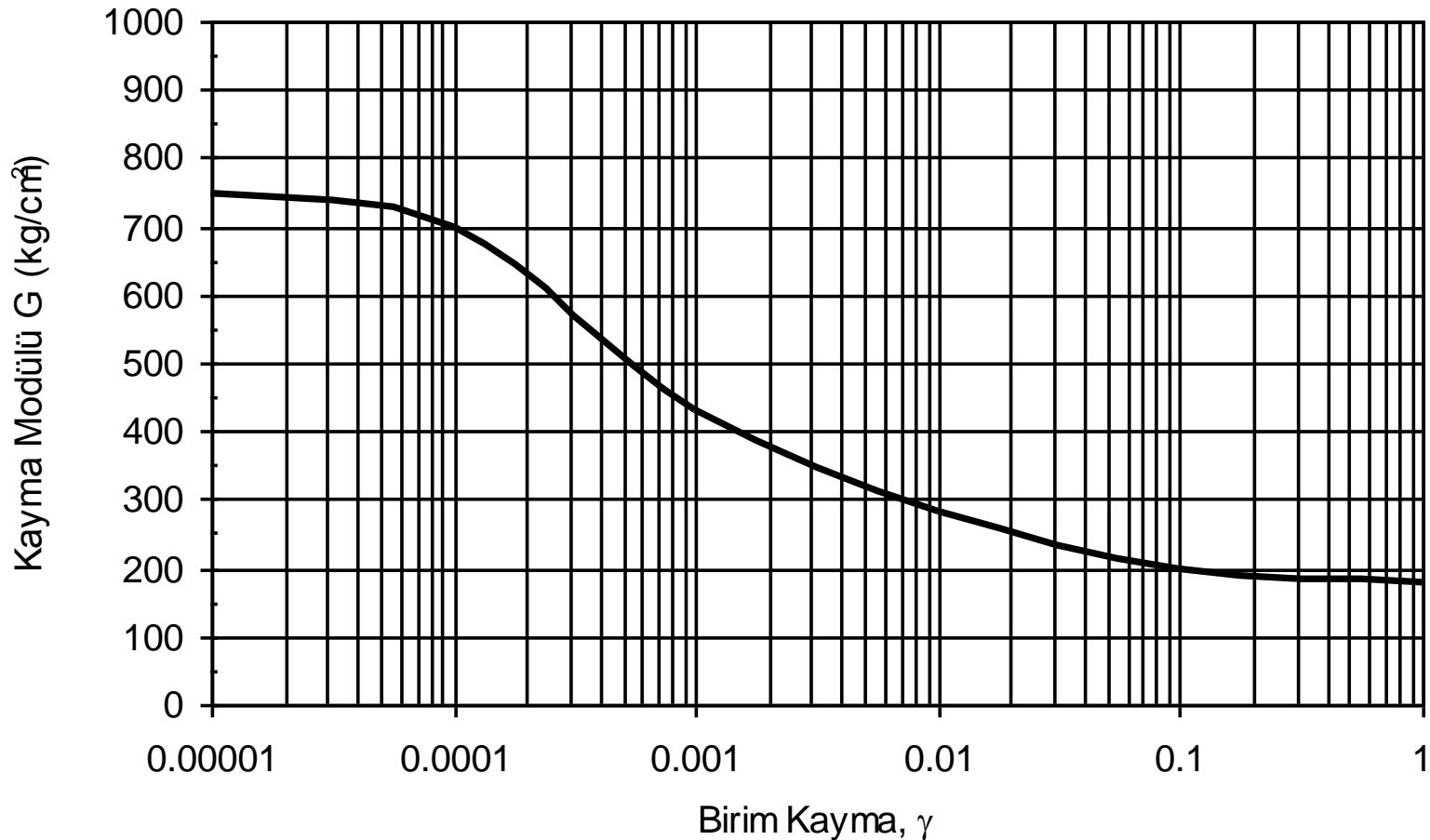
Dinamik kayma modülü

$$G_{\text{sec}} = \tau_c / \gamma_c$$

Kayma Gerilmesi-Birim Kayma Şekil Değiştirmesi İlişkisi

- Kayma modülü G'nin değeri, birim kayma Şekil değiştirmesi (γ)'nin mertebesi arttikça azalmaktadır.

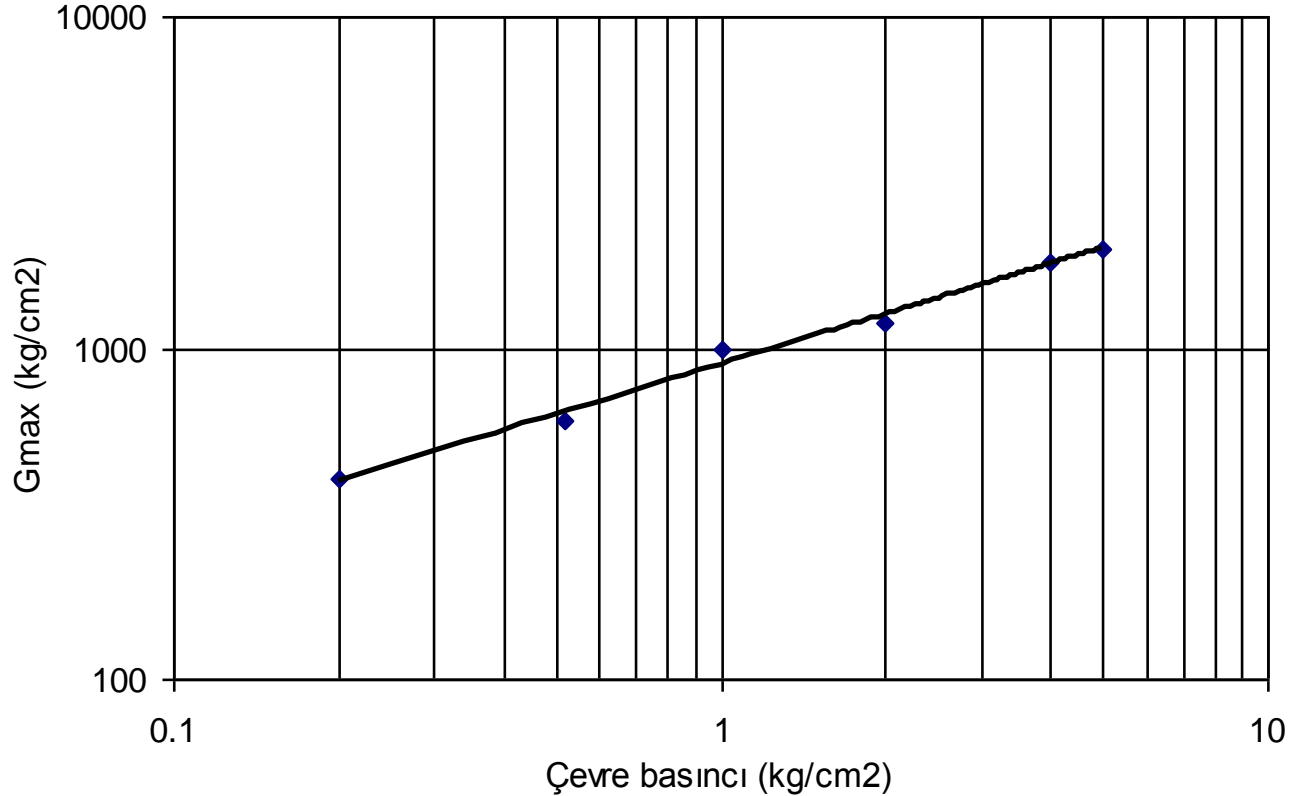

Kayma Gerilmesi-Birim Kayma Şekil Değiştirmesi İlişkisi

- $G_{\max}$ 'ın değeri **kumlarda**
  - efektif çevre basıncına (σ'_0),
- **killerde** ise
  - drenajsız kayma mukavemeti, (S_u)
  - efektif düşey gerilme (σ'_v) ve
  - aşırı konsolidasyon oranına (AKO)

bağlı olmaktadır. Şekil 'de kumlar için $G_{\max}$ değerinin genel olarak çevre basıncı ile değişimi gösterilmiştir.

Kumlarda G_{max} - Ortalama çevre basıncı ilişkisi

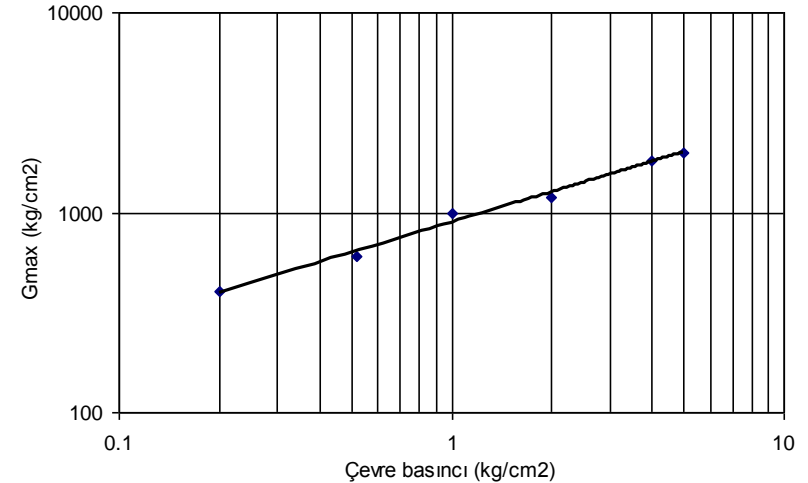

Şekil. Kayma modülünün en büyük değerinin ortalama efektif çevre basıncı ile değişimi

Kumlarda G_{max} - Ortalama çevre basıncı ilişkisi

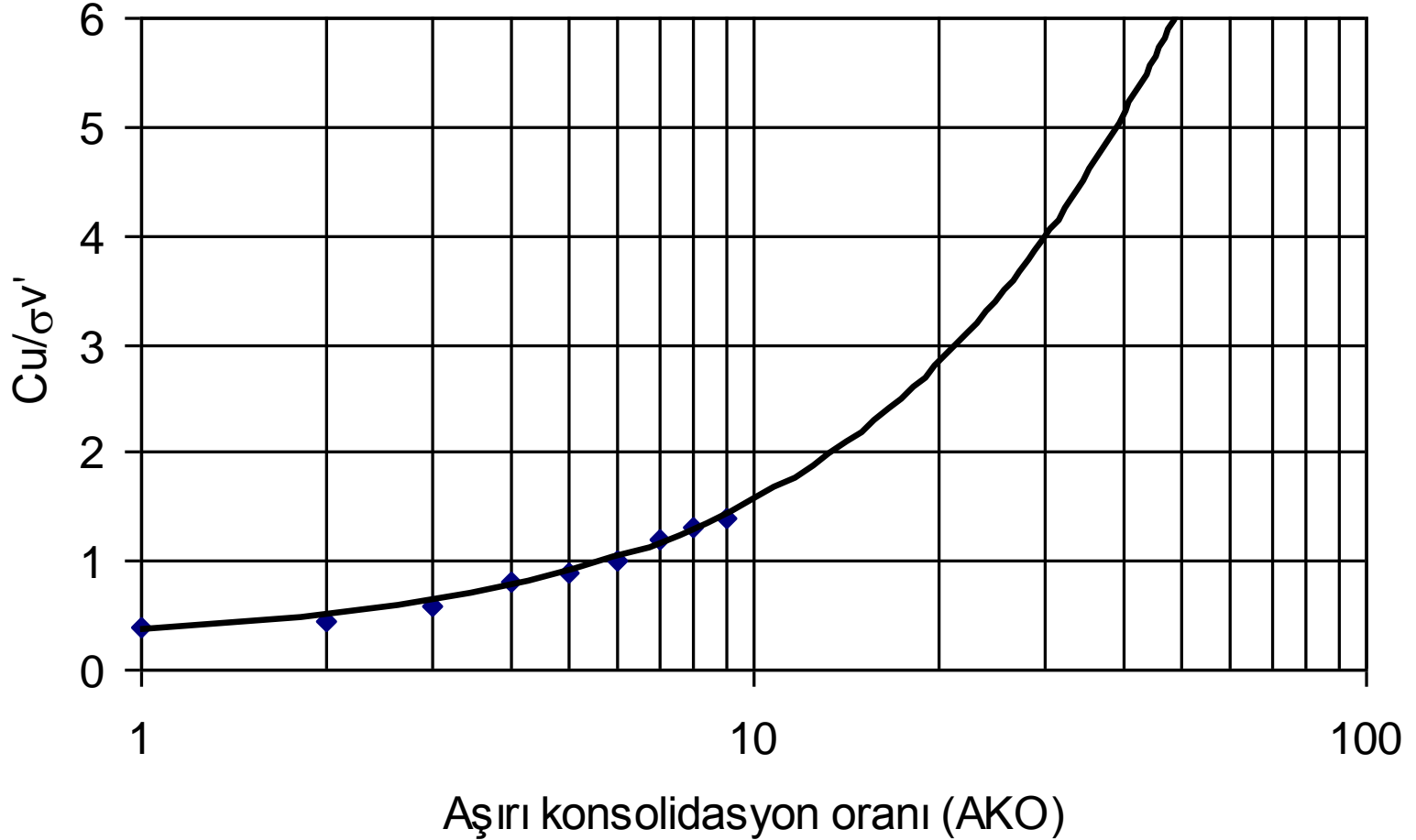
- Arazideki bir kum tabakasındaki bir zemin elemanının G_{max} değerini bulmak için,
- önce o elemana etkiyen efektif çevre basıncı hesaplanarak Şekil 'dekine benzer deneysel sonuçlardan o eleman için G_{max} değeri belirlenebilir.

Killerde $G_{\max}$ – AKO ilişkisi

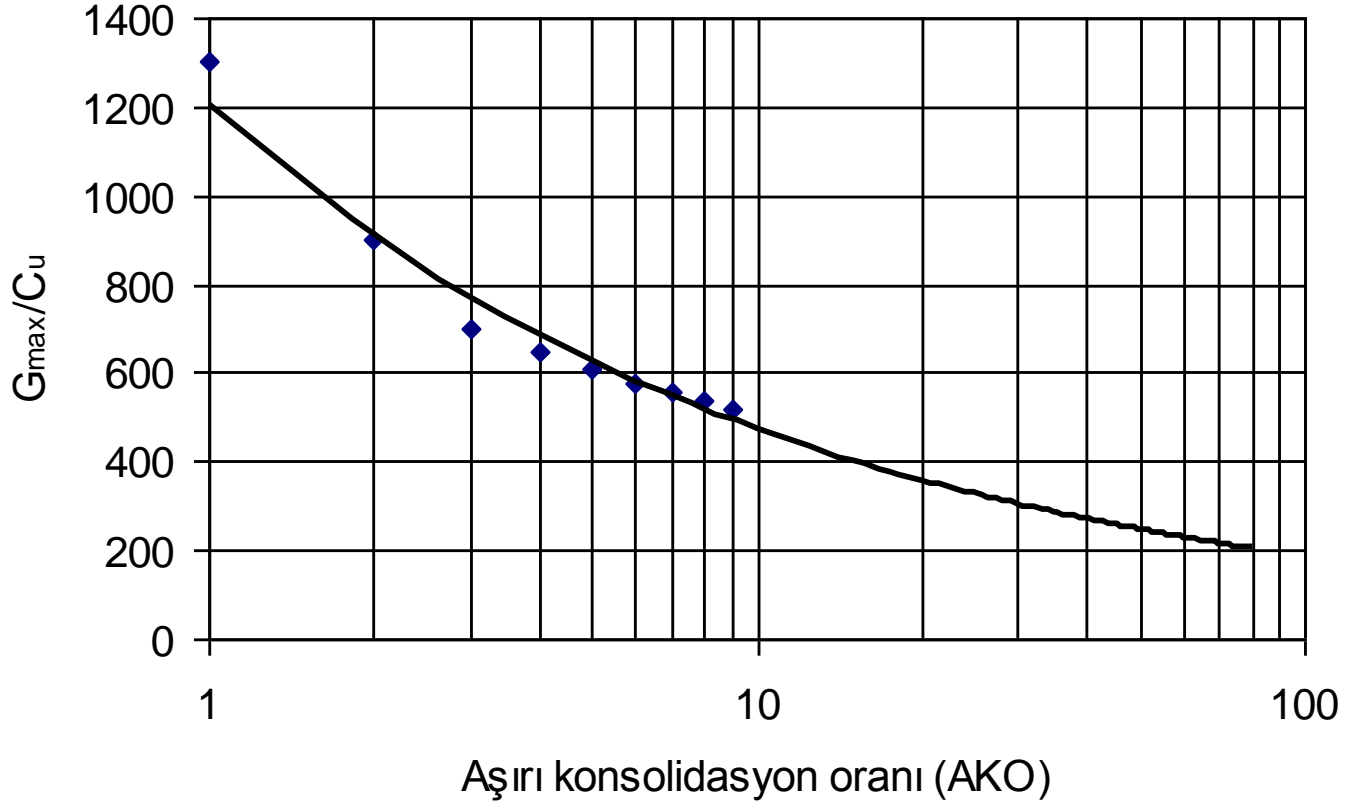
- Killerde ise önce drenajsız kayma mukavemeti ile AKO arasındaki ilişkinin deneysel olarak saptanması gerekir.
- Şekil 'de efektif düşey gerilme değerine göre normalize edilmiş drenajsız kayma mukavemetinin AKO'ya göre değişimini veren deneysel sonuçların tipik bir örneği gösterilmiştir.
- Drenajsız kayma mukavemetine göre normalize edilmiş $G_{\max}$ değerlerinin AKO'ya göre değişimi için ise bir sonraki Şekil 'de benzer deneysel eğriler elde etmek mümkündür.

Normalize C_u - AKO ilişkisi

Şekil. Efektif düşey basınca göre normalize edilmiş drenajsız kayma mukavemetinin AKO ile değişimi

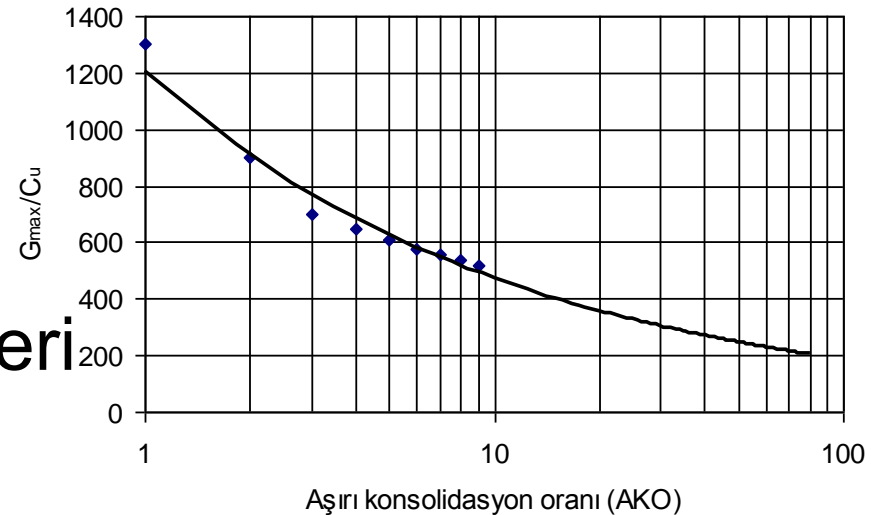
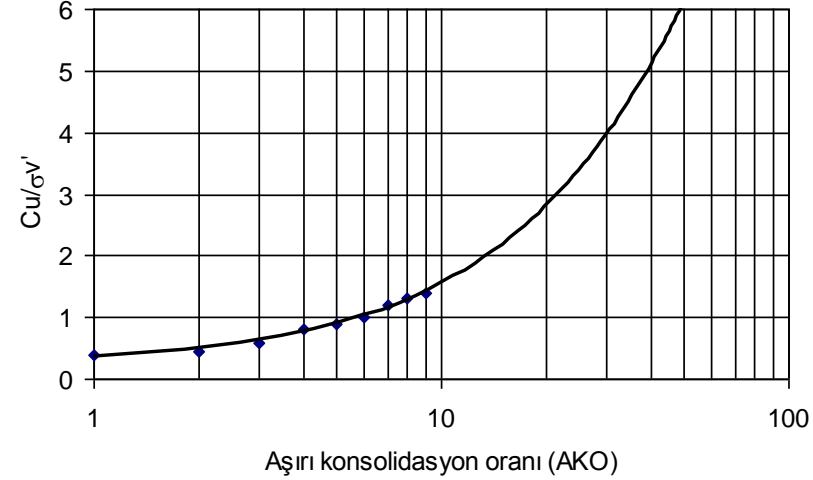
Killerde G_{max} – AKO ilişkisi

Şekil. Drenajsız kayma mukavemetine göre normalize edilmiş en büyük kayma modülü değerinin AKO ile değişimi

Killerde G_{max} – AKO ilişkisi

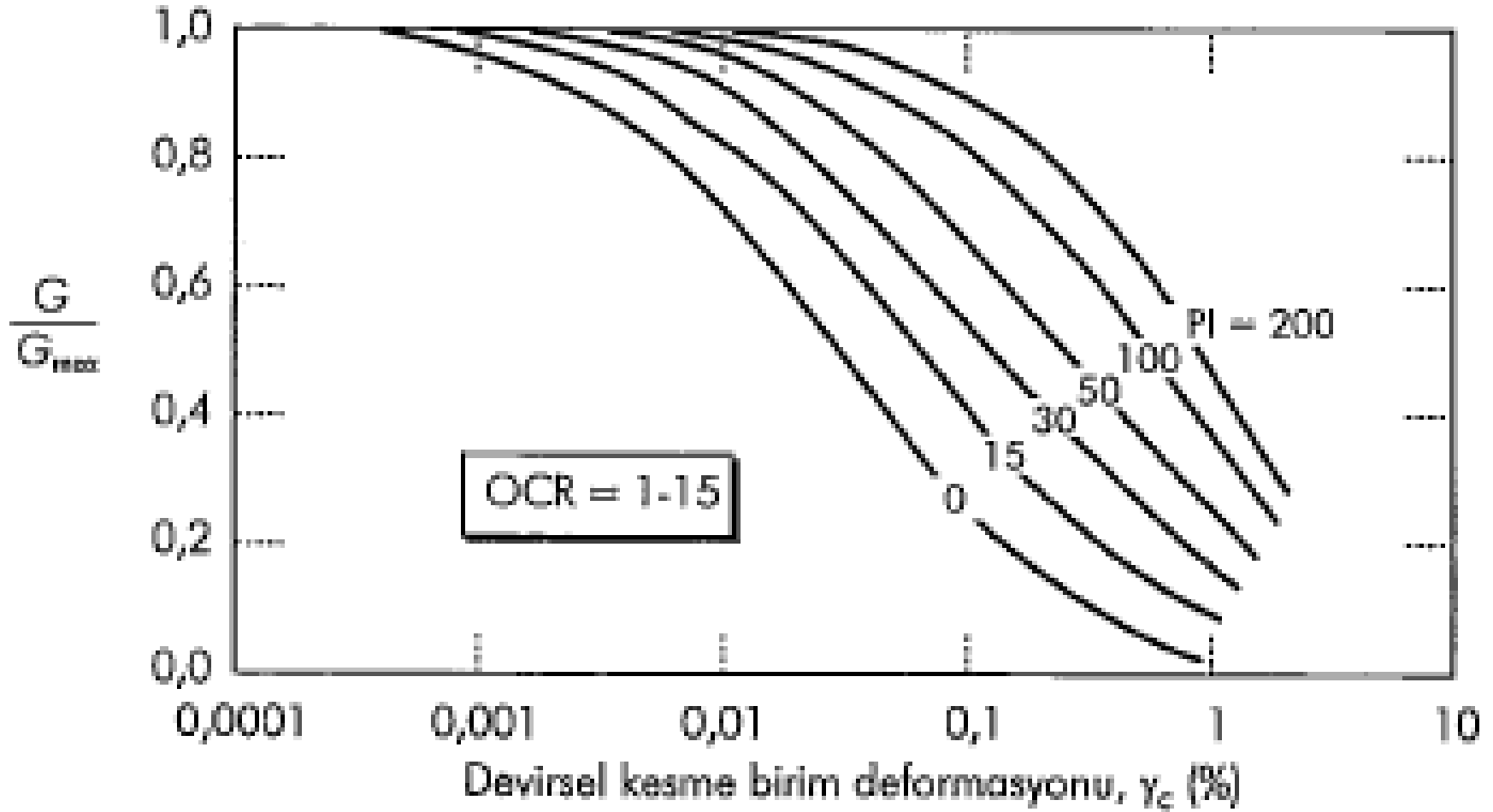
- Arazideki bir kil zeminin herhangi bir elemanı üzerine etkiyen efektif düşey gerilme ile AKO belirlendikten sonra
- Şekil 'dekine benzer deneysel eğrilerden drenajsız kayma mukavemeti,
- Şekil 'deki deneysel sonuçlardan da G_{max} değeri seçilebilir.

$$G/G_{\max}$$

- Başlangıç kayma modülü ($G_{\max} = G_0$) değerinin artan birim kayma şekil değiştirmesi ile değişimi, genellikle normalize edilmiş boyutsuz parametreler cinsinden Şekil 'dekine benzer eğriler ile tanımlanır.

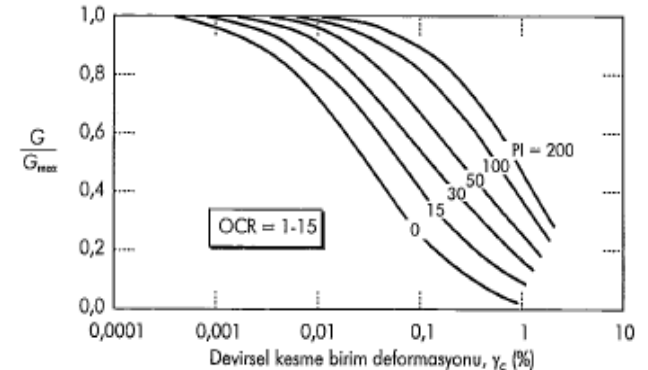
$G/G_{\max}$ - γ ile değişimi

şekil . $G/G_{\max}$ - γ ile değişimi

G/G_{max} - γ ile değişimi

- Önemli projelerde her zemin tabakası için G 'nin γ ile değişimi deneysel olarak saptanmalıdır.
- Eğer deneysel olarak belirleme imkanı yoksa G_{max} değeri laboratuvar veya arazi deneyleri ile belirlendikten sonra kayma şekil değiştirmesi ile değişimi
- Şekil 'dekine benzer eğrilerden yaklaşık olarak belirlenebilir.

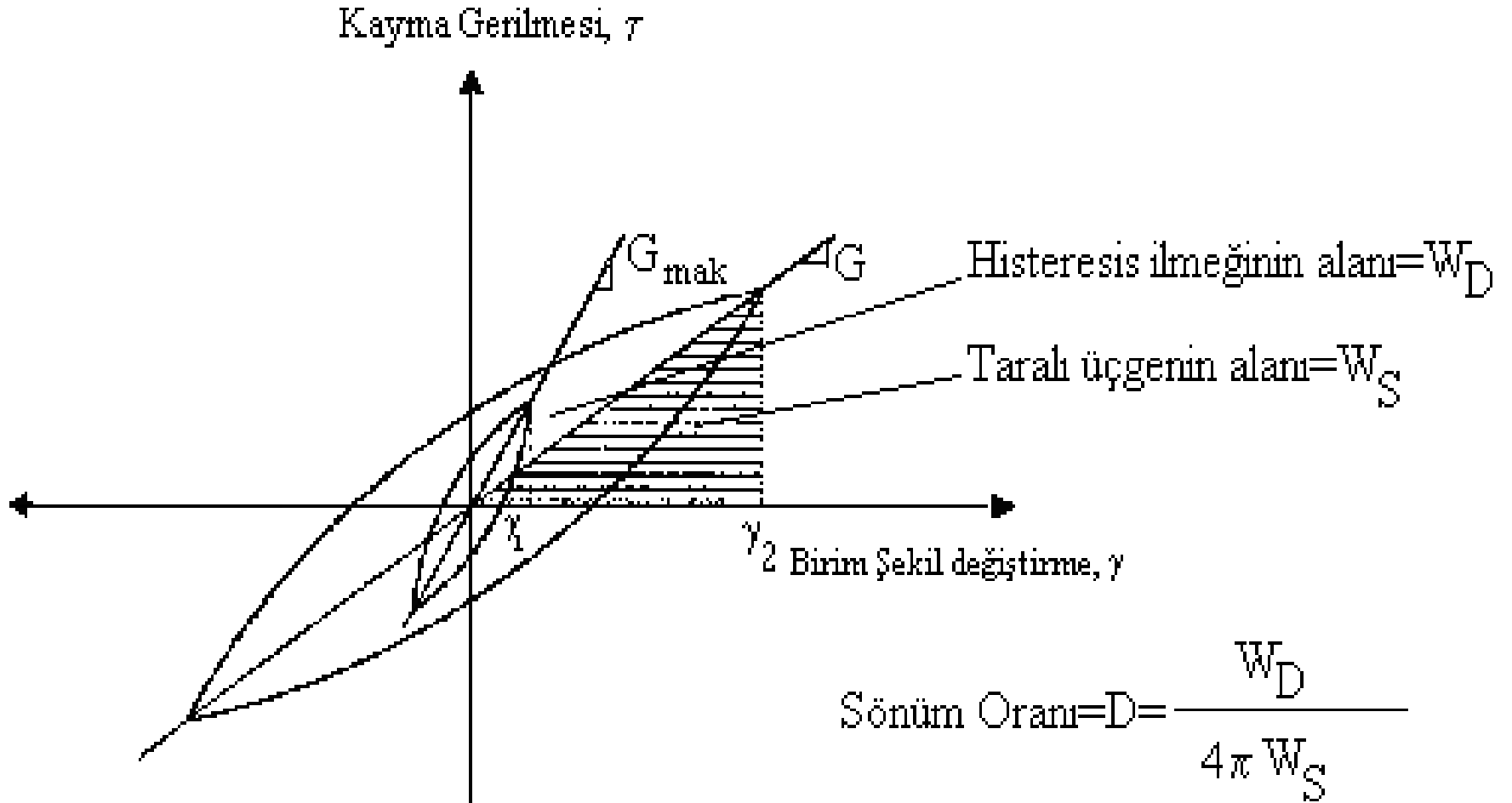

Sönüm oranı

- Plastik şekil değiştirmelerin varlığı sürtünme gibi nedenlerle enerji kayıplarının olduğunu göstermektedir.
- Her bir çevrim sonunda bir miktar enerji sönümlenmekte ve bu ilişki sönümlenme oranı olarak tanımlanmaktadır.
- Sönümlenme oranı histerez ilmiği alanının histerez ilmiğinin uç noktalarını birleştiren doğrunun altında kalan üçgenin alanına oranı olarak tanımlanır.

SÖNÜM

Şekil. Histeresis Eğrisi.

SÖNÜM

- Sönüm, dinamik yüklenmiş bir malzemedeki ya da mekanik sistemdeki enerji miktarının ısıya dönüşüp azalmasıdır.
- Bir malzemenin sönümünün büyük olması, bu malzemenin dinamik yükleme ya da titreşimler sırasında daha çok enerji yutması demektir.
- Zeminlerde sönüm, zemin elemanında bir çevrim sonucu yutulan enerji miktarı olarak tanımlanmaktadır.

SÖNÜM

- Zeminlerin sönüm özelliklerini bilmek, zeminlerde dalga yayılımı, deprem yükleri karşısında zemin davranışı gibi dinamik problemlerin çözümü açısından önem taşımaktadır.

Dinamik zemin parametrelerinin laboratuarda deneysel olarak belirlenmesi

- Laboratuarda gerçekleştirilen deneylerde tabiattaki gerilme ve Şekil değiştirme koşulları yaklaşık olarak sağlanabilmektedir.
- Fakat araziden alınan numunelerde az da olsa meydana gelen örselenme veya yeniden oluşturulan numunelerdeki fiziksel özellik farklılıkları zemin numunesinin davranış biçimini etkilemektedir.
- Bu nedenle laboratuvar deneylerinden elde edilen bulguların arazi deneyleriyle desteklenmesi çok kullanılan bir yaklaşım yöntemidir

Dinamik zemin parametrelerinin Laboratuarda deneysel olarak belirlenmesi

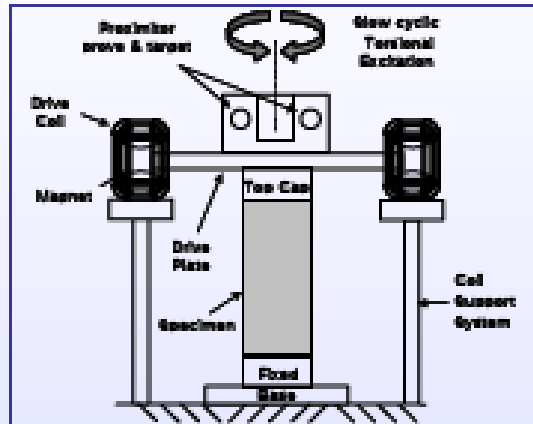
Depremler sırasında oluşabilecek mertebede yüksek şekil değiştirme seviyelerinde zeminlerin dinamik özelliklerini deneysel olarak belirleyebilmek için, yaygın olarak

- a) **Dinamik üç eksenli deneyler (Dynamic triaxial test)**
(drenajlı ve drenajsız kesme)
- b) **Dinamik basit kesme (Dynamic simple shear test)**
- c) **Burulmalı kesme (Torsional Shear test)**
- d) **Sarsma tablası (Shaking Table)**
- e) **Rezonant kolonu (Rezonant column test)**
deneyleri kullanılmaktadır.

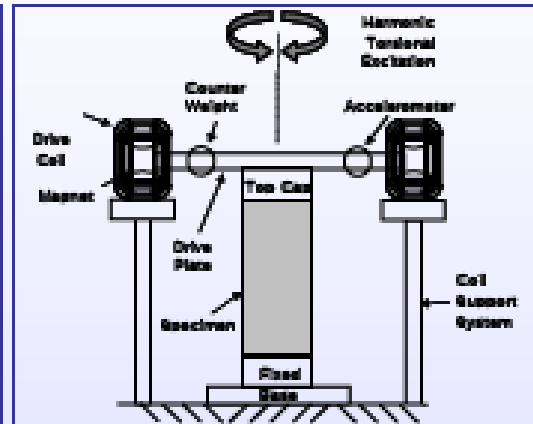
Lab. tests

- Non-linear properties of ground
(G-log γ , D- G-log γ , coefficient for liquefaction)

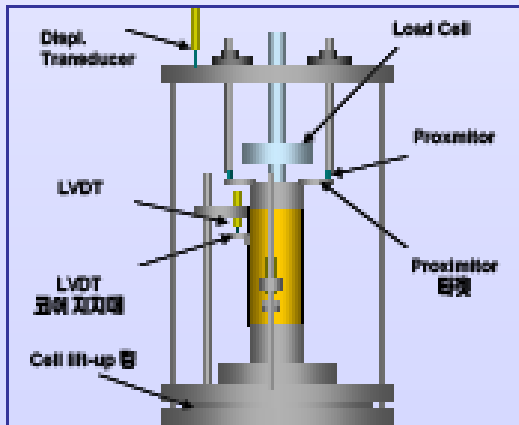
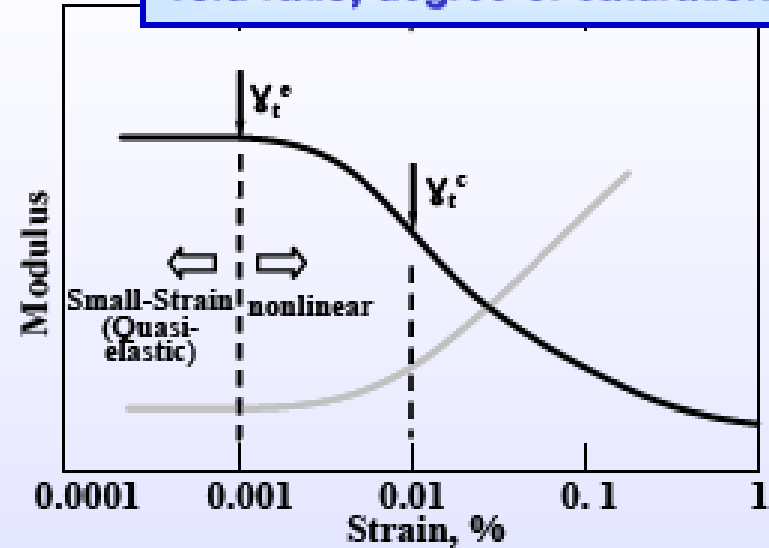
Strain, confining pressure, void ratio, degree of saturation

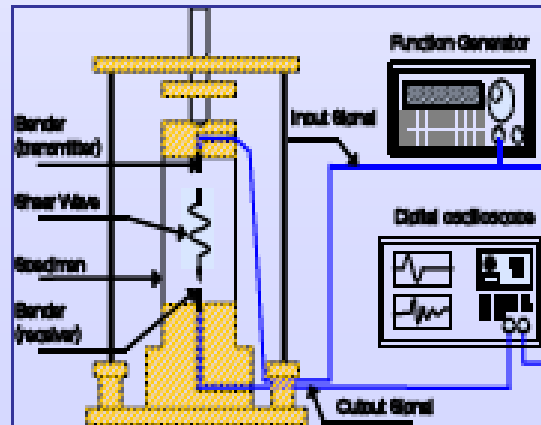
TS test

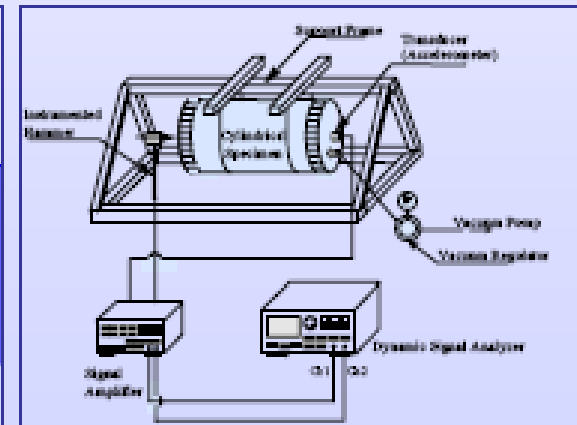
RC test

Tri-axial test

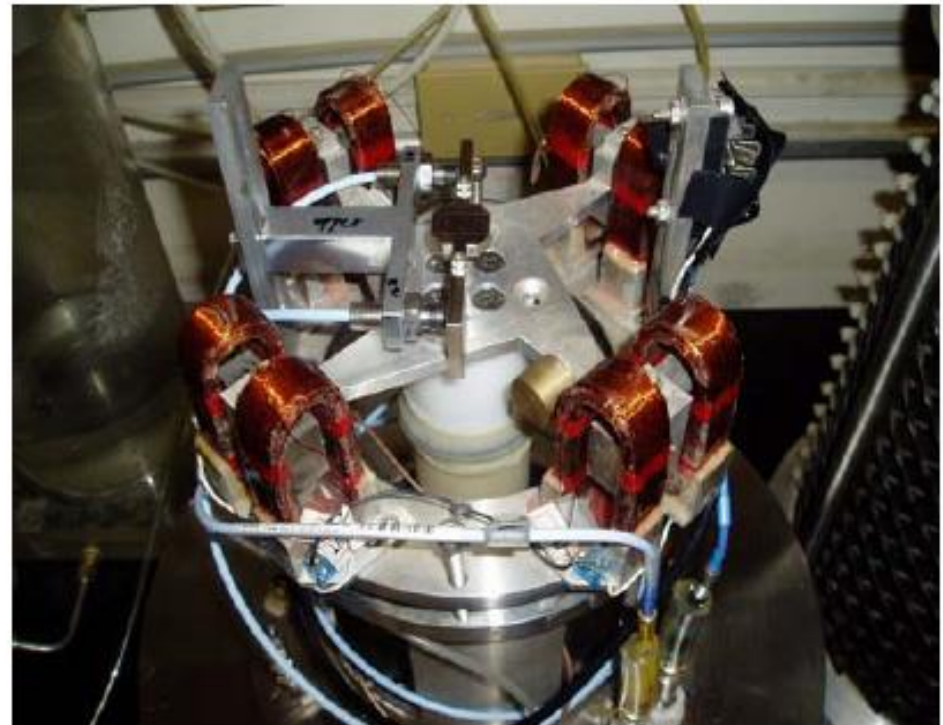
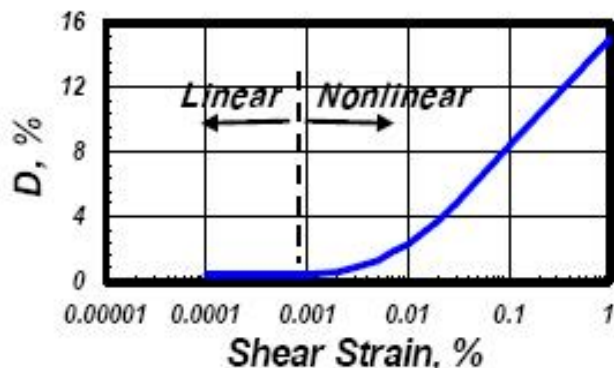
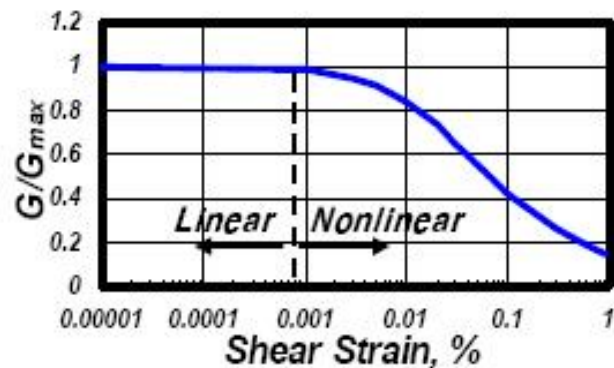
Bender element

FFRC

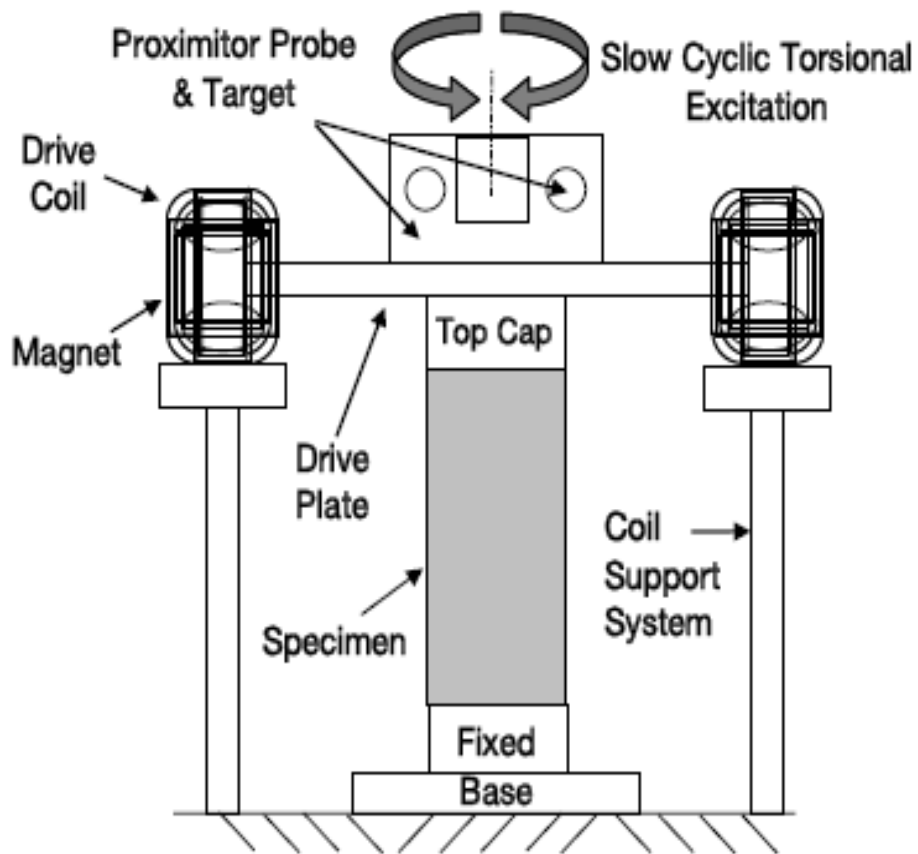
Resonant Column & Torsional Shear Test

- Dynamic Deformational Characteristics (Shear Modulus, Damping) at Shear Strain Range from $10^{-4}\%$ to 0.1%
- Deformational Characteristics at Small Strain Range : $G_{\max}$, $D_{\min}$
- Nonlinear Deformational Characteristics : G , $G/G_{\max}$, $D - \log \gamma$

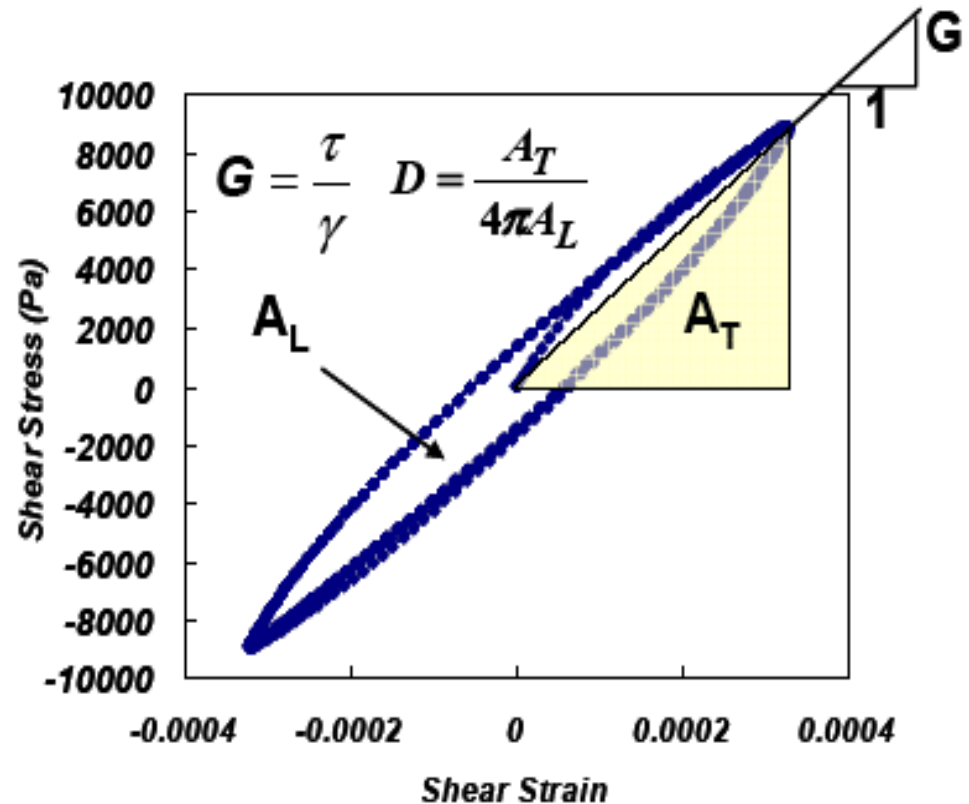

Torsional Shear Test

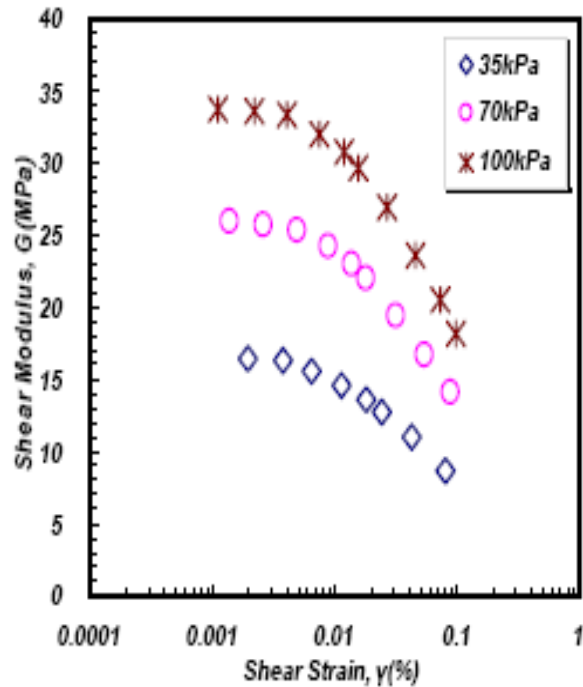

Schematic Diagram

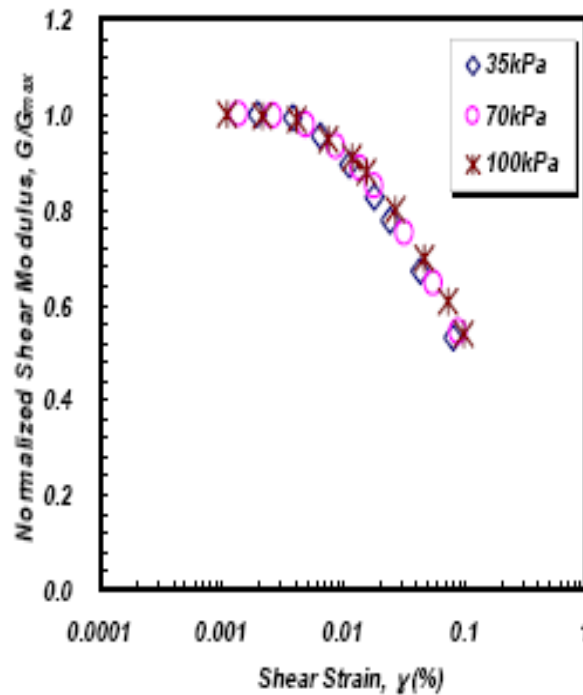

Stress-Strain Hysteresis Curve

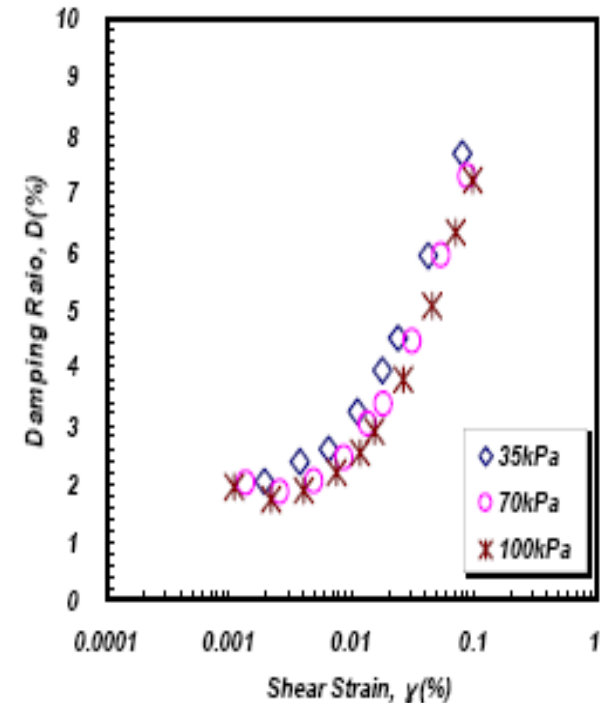
Deneylerden elde edilen dinamik parametreler

Shear Modulus Reduction Curve ($G - \log \gamma$)

Normalized Shear Modulus Reduction Curve ($G/G_{max} - \log \gamma$)

Damping Curve ($D - \log \gamma$)

Dinamik parametrelerin arazi deneyleri ile belirlenmesi

- Dinamik parametreleri belirleyebilmek için geoteknik ve jeofizik yöntemler kullanılabilir

JEOFİZİK YÖNTEMLER

- Jeofizik yöntemler geoteknik mühendisliği dışında özel bir uzmanlık işi olup alışılmış araştırma yöntemlerine göre daha kısa sürede ve ekonomik olarak Jeofizik gözlemlerin yorumunda geniş alanları taramak için kullanılmaktadır.
- Jeofizik yöntemlerin birçoğu iki tarafında fiziksel özelliklerin farklı olduğu kesimleri ortaya çıkarmaktadır.

Jeofizik yöntemler

- **Örneğin** : İki tabakanın sınırı, fay, yeraltı yapısı, bir boşluk bu farklılığın ortaya çıkmasına neden olabilir.
- Fark belirgin değilse jeofizik yöntemin başarı şansı azalmaktadır.
- Bu yöntemler bazen zemin veya kayacın parametrelerini bulmakta kullanılırsalar da sonuçlar bu parametreler için doğrudan ölçümlerle karşılaştırılmalıdır.

Arazi Yöntemleri

- Zemin yüzünde uygulanan bir titreşim kaynağından yayılan dalgalar, değişik aralıklarla yerleştirilmiş alıcılar (R1, R2, R3) tarafından algılanmaktadır.
- Dalga hızları birbirinden farklı olduğu için P, S ve R dalgaları alıcılara değişik zamanlarda varmakta ve her dalga için varış zamanı ile titreşim kaynağından uzaklık arasında ilişkiler elde edilebilmektedir.

Arazi Yöntemleri

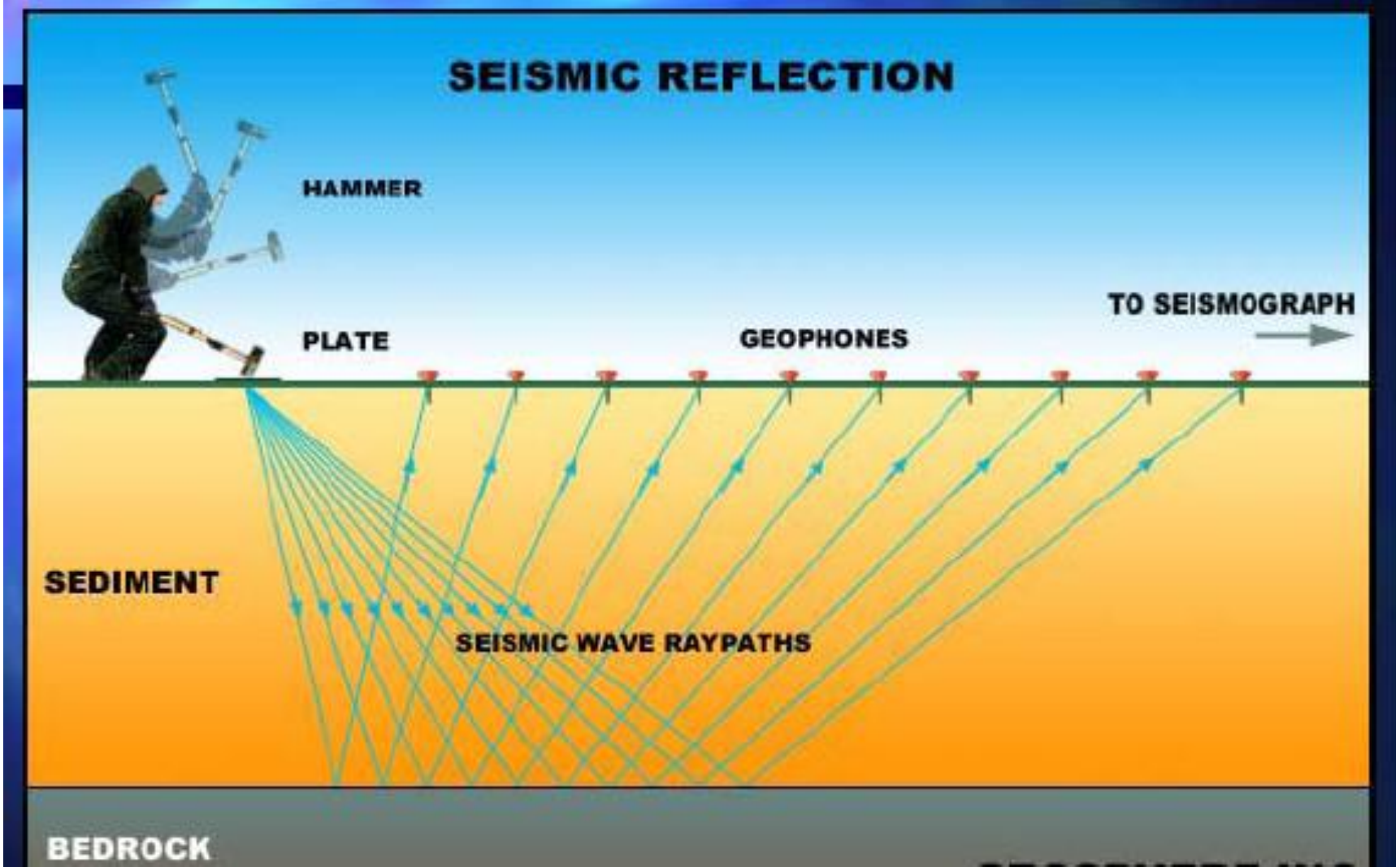
- Daha derinlerdeki zeminlerin dalga yayılma hızlarını belirlemek için aşağıdaki arazi ölçüm yöntemleri uygulanmaktadır.
  - a) Yansıma Yöntemi (Reflection)
  - b) Sismik Kuyu Yöntemi
  - c) Karşıt Kuyu Yöntemi
  - d) Sismik Koni Yöntemi sayılabilir.

a) Yansımaya Yöntemi (Reflection)

- Sismik yansımaya deneyleri zemin katmanlarının dalga iletme hızı ve kalınlıklarının yer yüzeyinden ölçülmesine izin verir.
- Bir kaynaktan üretilen P dalgasının bir alıcı tarafından varış zamanının kaydedilmesi şeklinde yapılır. Şekil 'de sismik yansımaya deneyi gösterilmiştir.

a) Yansima Yöntemi (Reflection)

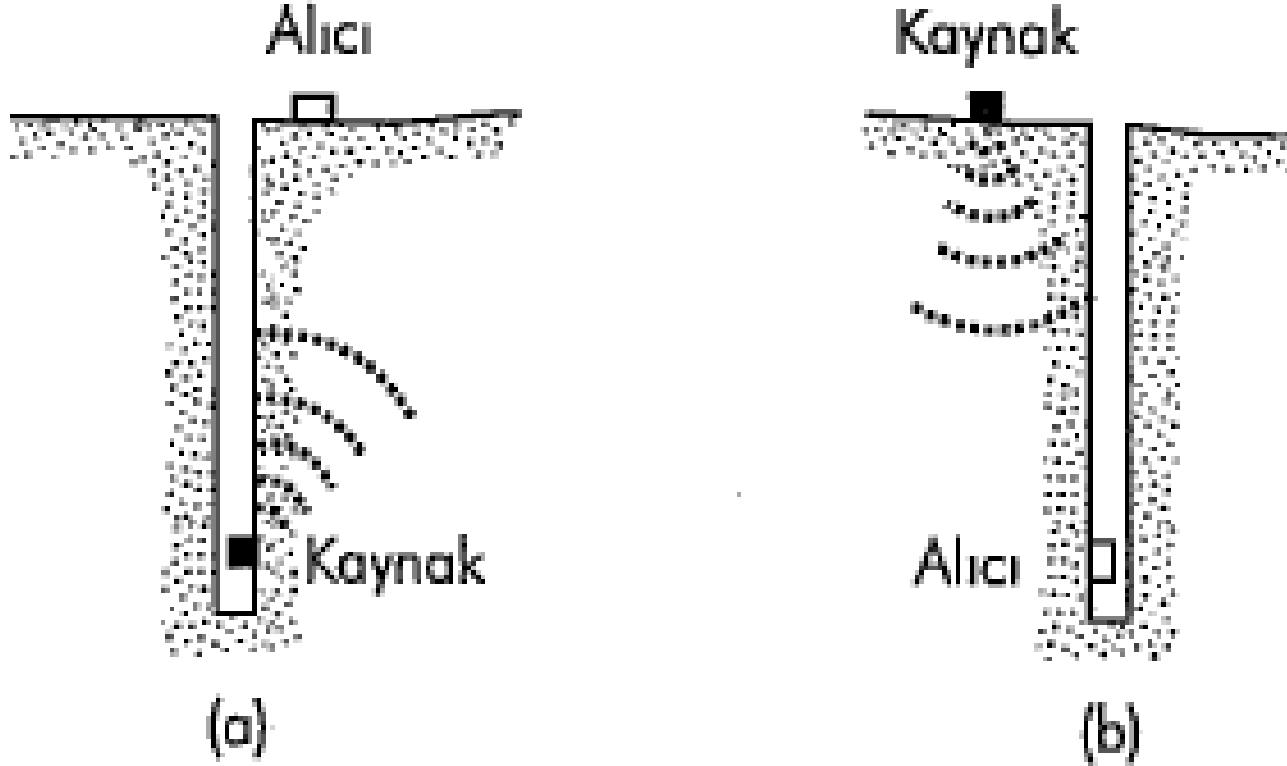

Sismik yansima deneyi

b) Sismik Kuyu Yöntemi

- Zeminlerde dalga yayılma hızları en sağlıklı biçimde sismik kuyu yöntemleri ile ölçülebilmektedir.
- Açılan bir sondaj kuyusu ile, Şekil 'de gösterilen düzen kullanılarak zemin yüzünden itibaren aşağı doğru değişik tabakalardaki P ve S dalgaları yayılma hızları saptanabilmektedir.

b) Sismik Kuyu Yöntemi

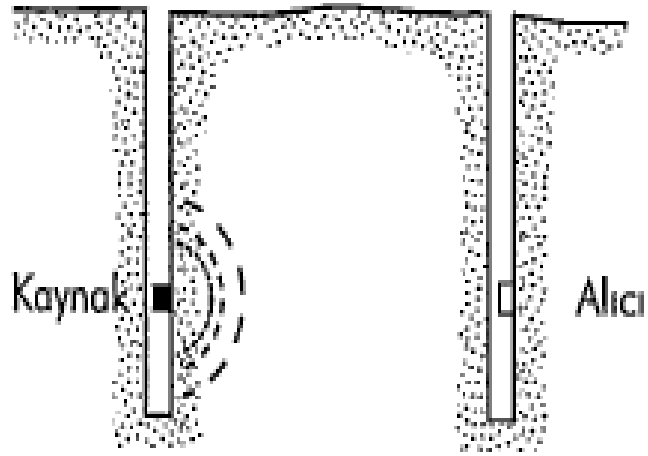

Şekil . Tek kuyu ile derinlik boyunca dalga yayılma hızlarının değişik tabakalar için ölçülmesi

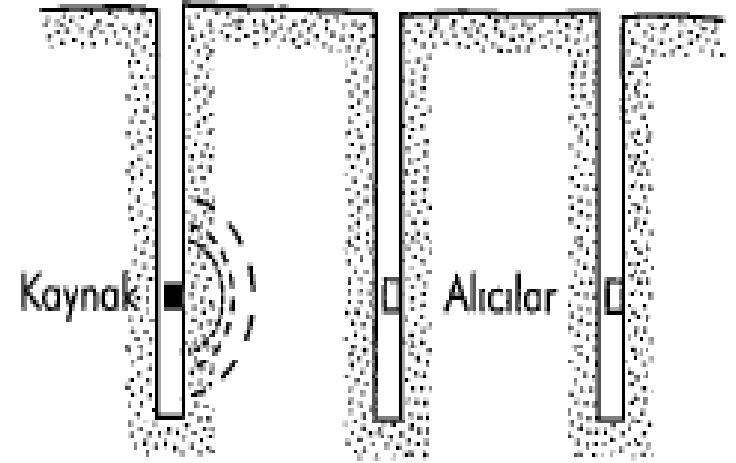
c) Karşıt Kuyu Yöntemi

- Bu yöntemde en az iki sondaj kuyusu açılmakta biri içinde uygulanan titreşimlerden yayılan kütle dalgaları diğer kuyu içinde kaydedilmektedir.
- Dalga varış zamanı ve kuyu aralığından dalga yayılma hızları hesaplanmaktadır.
- Karşıt kuyu yönteminin en önemli unsurları, sondaj kuyuları, sismik kaynak, sismik alıcılar ile kayıt yapan ve zamanı ölçen aygıtlar olmaktadır.

c) Karşıt Kuyu Yöntemi

(a)

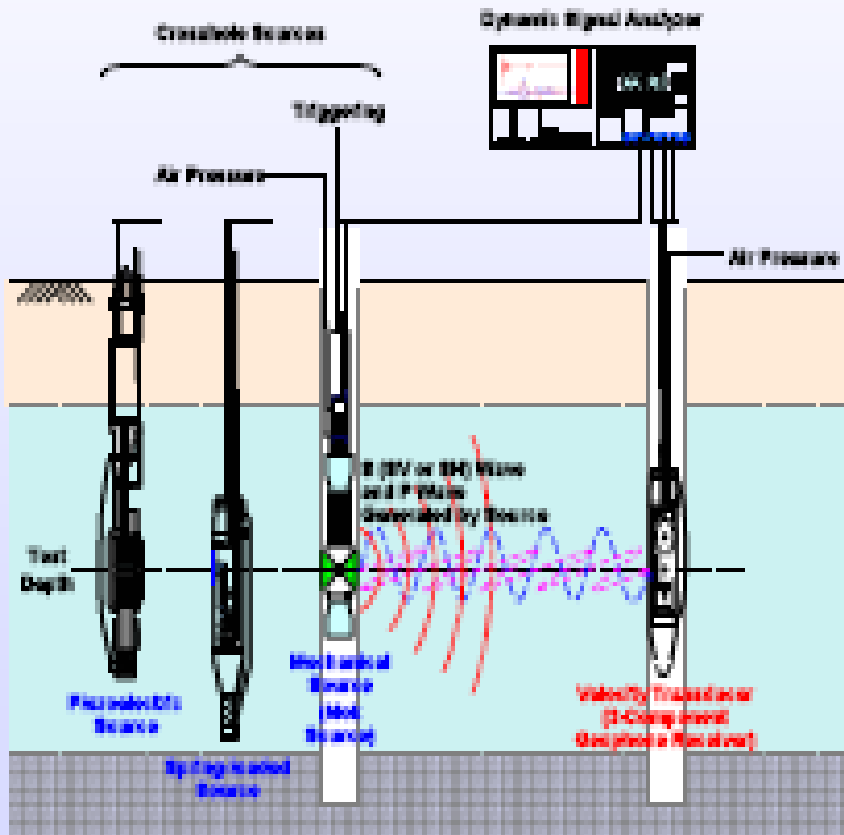

(b)

Karşıt kuyu yöntemi ile dalga yayılma hızlarının ölçülmesi

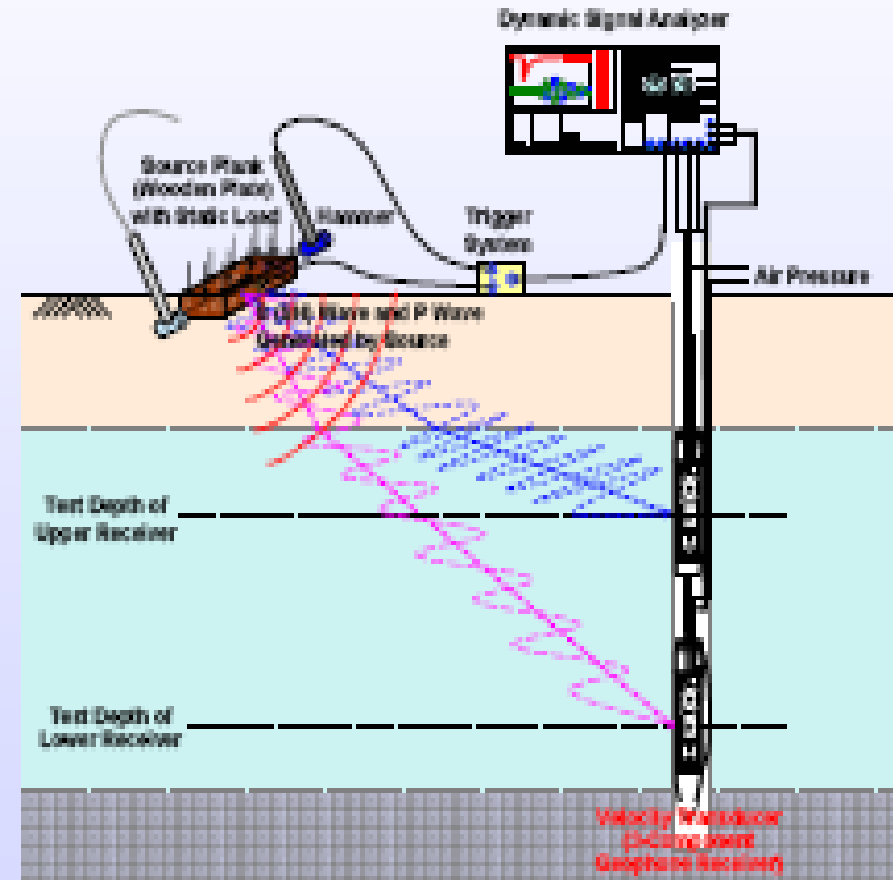
Cross-hole and Down-hole methods

Karşit Kuyu Yöntemi

Crosshole Seismic Method

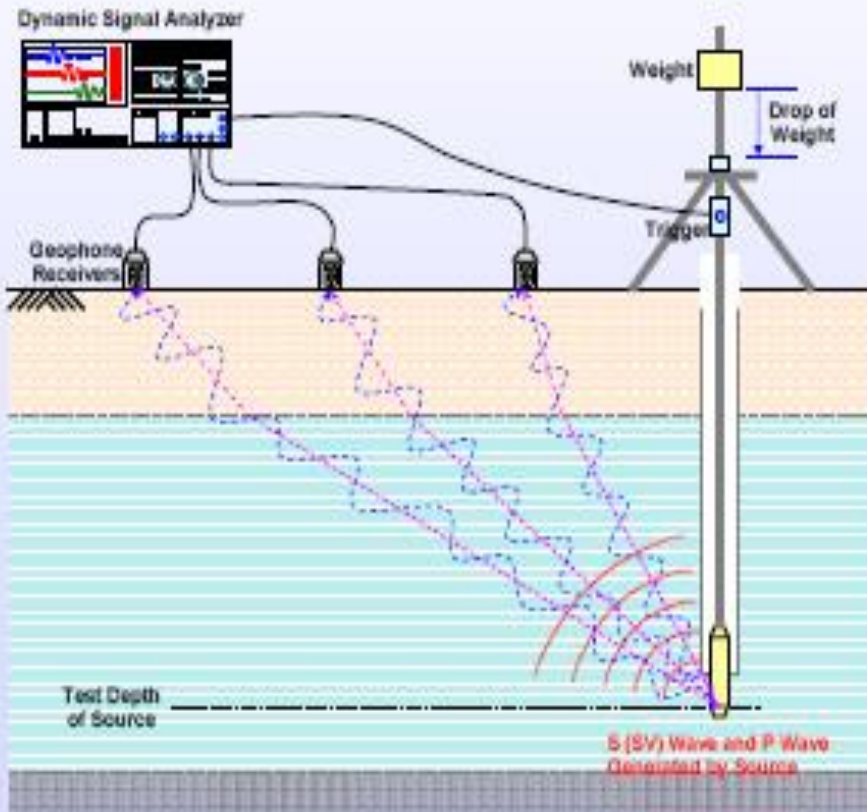
Aşağı Kuyu Yöntemi

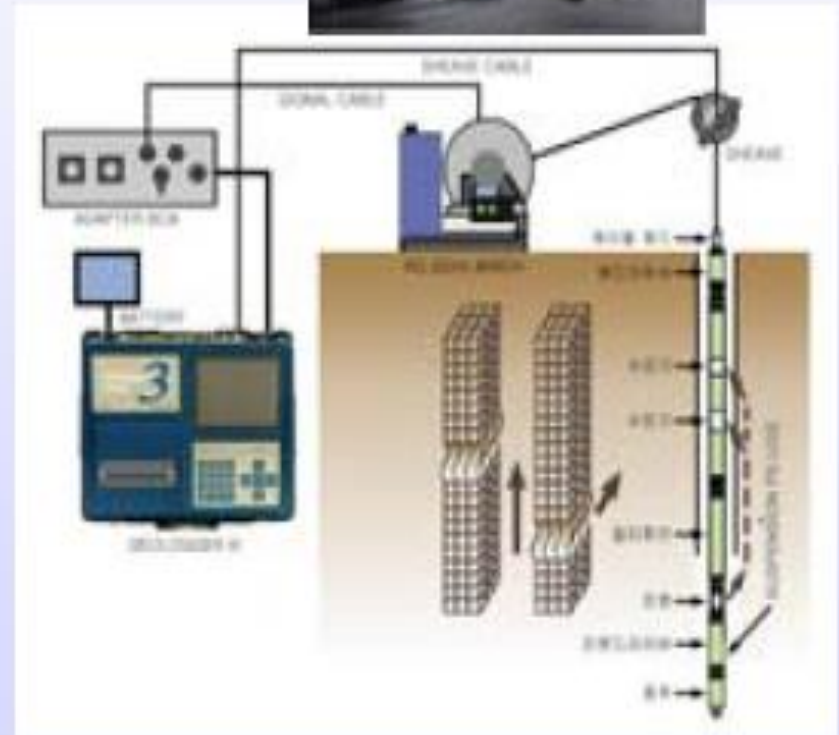
Downhole Seismic Method

SPT-Uphole and SPS-logging methods

Yukarı Kuyu Yöntemi

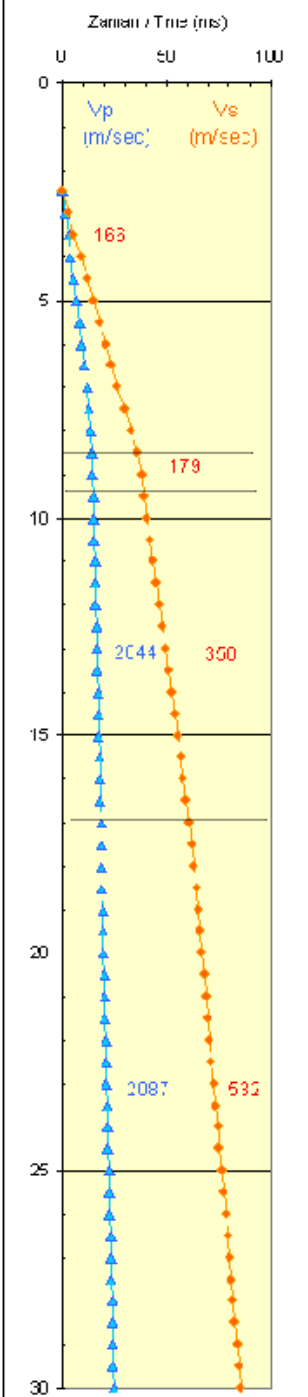
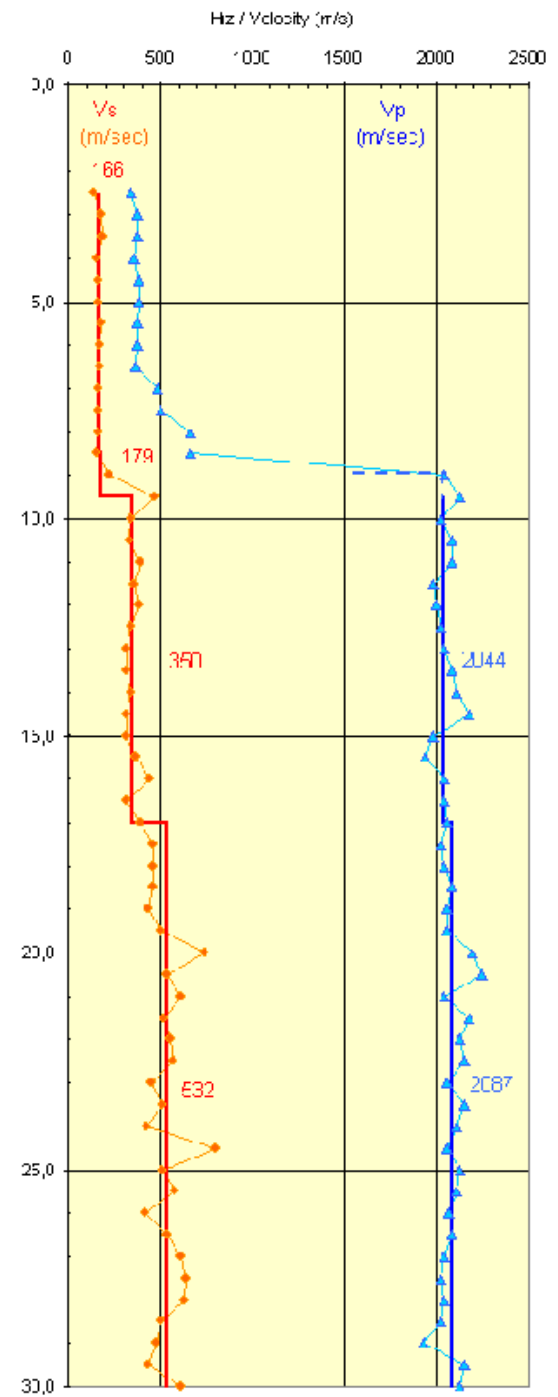

Uphole Seismic Method

Suspension PS Logging

Derinlik (m)	GRAFIK					FORNAS - VON	GÜNGÖREN	ÇUKURÇEŞME	GÜRPINAR
	N ₃₀	10	20	30	40				
0,50									
1,00									
1,50									
2,00	17								
2,50									
3,00									
3,50	23								
4,00									
4,50									
5,00	16								
5,50									
6,00									
6,50	23								
7,00									
7,50									
8,00	>50								
8,50									
9,00									
9,50	>50								
10,00									
10,50									
11,00	39								
11,50									
12,00									
12,50	>50								
13,00									
13,50									
14,00	>50								
14,50									
15,00									
15,50	>50								
16,00									
16,50									
17,00	72								
17,50									
18,00									
18,50	>50								
19,00									
19,50									
20,00	>50								
20,50									
21,00									
21,50	>50								
22,00									
22,50									
23,00									
23,50									
24,00	43								
24,50									
25,00									
25,50									
26,00									
26,50									
27,00									
27,50	28								
28,00									
28,50									
29,00									
29,50									
30,00									

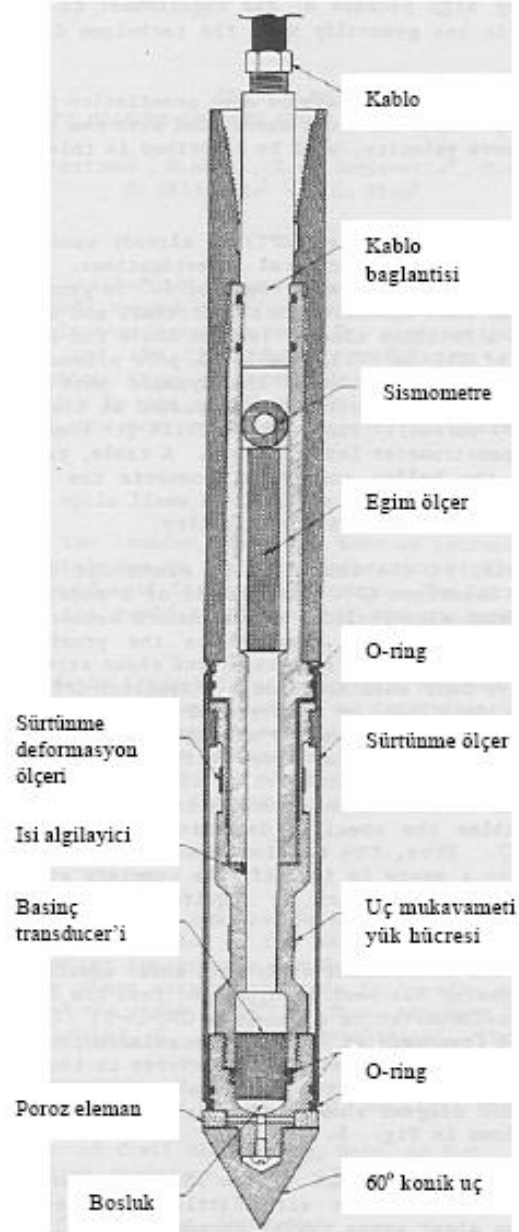

d) Sismik Koni Deneyi

- Sismik kuyu içi metodların CPT deneyi ile birlikte gerçekleştirilmesi, temel zeminlerinin stratigrafik, mukavemet ve dinamik özelliklerinin belirlenmesinde çok hızlı, güvenilir ve ekonomik bir araç teskil etmiştir.
- Bir sismik koni penetrometre, sürtünme kolonunun hemen yukarısına yerleştirilmiş bir jeofon veya akselerometre yerleştirilmiş bir geleneksel konik penetrometreden oluşur. Şekil 'de sismik koni ucu gösterilmiştir.

d) Sismik Koni Deneyi

Sismik koni ucu

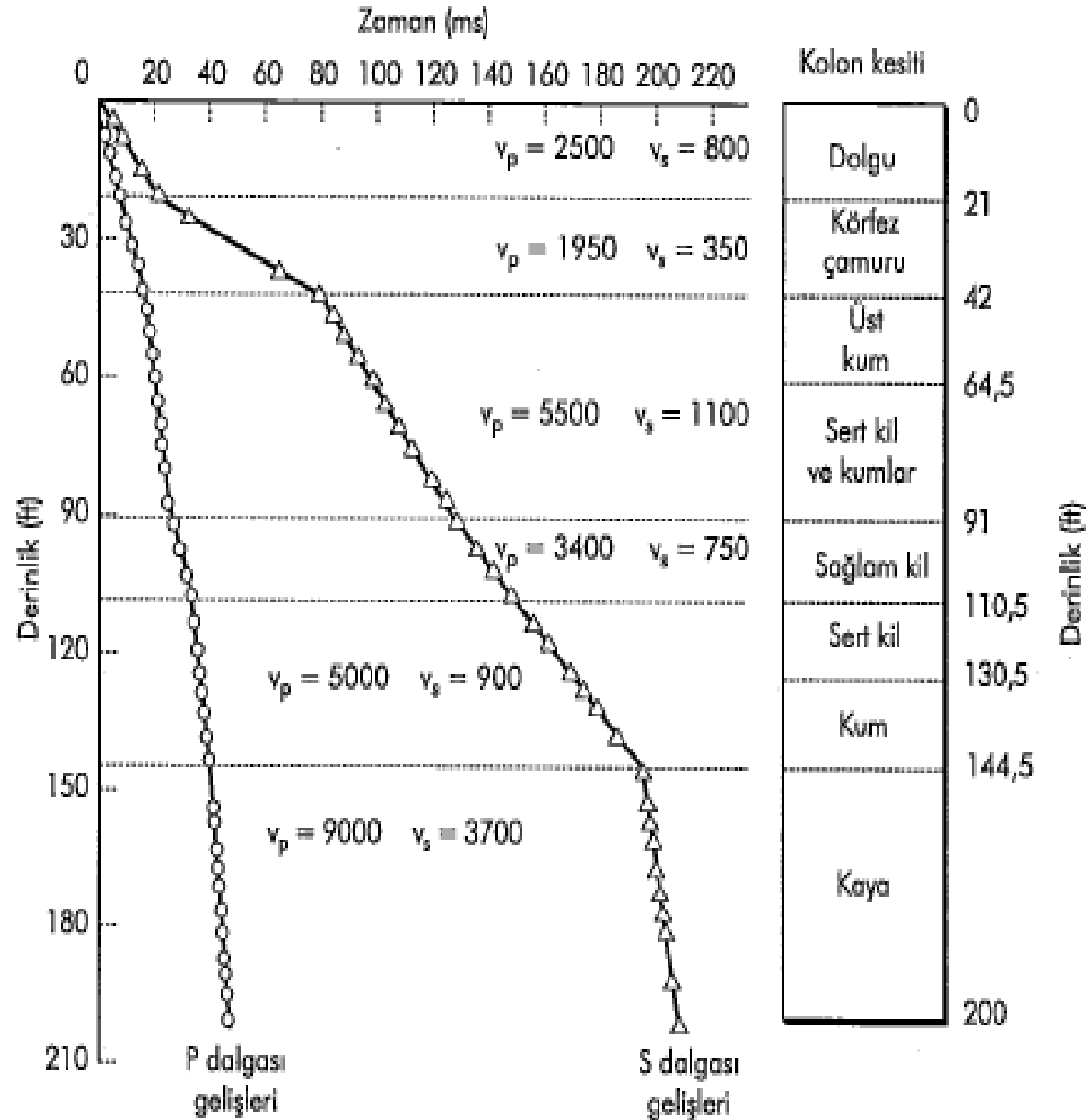

d) Sismik Koni Deneyi

- Konik penetrometre ile ölçü alınırken değişik aşamalarda durulur ve zemin yüzeyinde uygulanan dinamik enerji ile üretilen dalgaların konik penetrometredeki jeofon ile algılanması sağlanır.
- Dinamik enerji genellikle konik uca bağlı tijlere sıkıca yaslandırılmış bir kirişin uçlarına balyoz ile çarpmak suretiyle uygulanmaktadır.
- Balyozun kenarına iliştirilmiş veya çarpmanın yapıldığı noktanın hemen yakınına yerleştirilmiş bir alıcı ile vuruş zamanı kaydedilmektedir.

d) Sismik Koni Deneyi

- Şekil 'de Sismik koni deneyi ile belirlenen kayma dalgası ve basınç dalgası hızı profili gösterilmiştir

Kayma dalgası hızının amprik eşitliklerden belirlenmesi

- Standart Penetrasyon Deneyi (SPT) ve Koni Penetrasyon Deneyi (CPT) deneylerinden kayma dalgası hızı tahmin edilebilir.
- SPT deneyi arazide çok yaygın olarak uygulanmaktadır.
- Bu deneyle sınıflandırma için numune alınması, zeminin sıkılık derecesinin belirlenmesi ve (N) darbe sayısının bulunması mümkün olmaktadır.

Kayma dalgası hızının amprik eşitliklerden belirlenmesi

- (N) darbe sayısı ile (V_s) kayma dalgası hızı arasında kurulan korelasyonlarda bu deneyin kullanım sahasının yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır.
- Standart Penetrasyon Deneyinden elde edilen N darbe sayısına ve koni penetrasyon deneyinden belirlenen q_c bağlı olarak literatürde önerilmiş birçok amprik ilişki mevcuttur.

Çizelge 3.1 Arazi penetrasyon deneyleri - kayma dalgası hızı ilişkileri (MERM, 2003).

Araştırmacılar	İlişki (V_s) (m/sn)	Zemin Türü
Imai (1977)	$V_s = 91 N^{0.377}$ $V_s = 102 N^{0.292}$ $V_s = 80.6 N^{0.331}$	Tüm zeminler Killer Kumlar
Otha ve Goto (1978)	$V_s = 85.35 N^{0.348}$ $V_s = 67.79 N^{0.219} D^{0.230}$ $V_s = 62.14 N^{0.219} D^{0.230}$	Tüm zeminler İnce kumlar (D : m) Killer (Tabaka Kal. (D : m))
Barrow ve Stokoe (1983)	$V_s = 154 + 0,64 q_c$	Tüm zeminler (q_c : kg/cm^2)
Sykora ve Stokoe (1983)	$V_s = 100.5 N^{0.29}$ $V_s = 134 + 0.52q_c$	Kumlar Kumlar (q_c : kg/cm^2)
Jinan (1987)	$V_s = 116,1(N + 0.3185)^{0.202}$	Holosen Çökelleri
Lee (1990)	$V_s = 57.4 N^{0.49}$ $V_s = 114.43 N^{0.31}$ $V_s = 105.64 N^{0.32}$	Kumlar Killer Siltler
İyisan (1996)	$V_s = 51.5 N^{0.316}$ $V_s = 55.3 q_c^{0.377}$	Tüm Zeminler Tüm Zeminler
Kiku (2001)	$V_s = 68.3 N^{0.292}$	Adapazarı zeminleri

$G_{\max}$ Değerinin Arazi Deneyleeri ile Bulunması

- Arazide yapılan sismik ölçümlerden, kayma dalgası yayılma hızı (V_s) belirlenebilmektedir.
- Buradan başlangıç (düşük genlikli) kayma modülü

$$G_{\max} = \rho V_s^2$$

ilişkisi kullanılarak hesaplanabilmektedir.

$G_{\max}$ Değerinin Arazi Deneyleeri ile Bulunması

- Görüldüğü gibi kayma dalgası hızının ve zeminin yoğunluğunun bilinmesi durumunda zeminin kayma gerilmesi-kayma deformasyonu davranışını tanımlamada son derece önemli bir parametre olan kayma modülü (G) belirlenebilir.
- Ayrıca kayma dalgası hızına bakarak zeminin gevşek/yumuşak, orta sıkı/orta katı veya sıkı/katı-çok katı olup olmadığı pratik amaçlar için belirlenebilir.
- Örneğin kayma dalgası hızı 700-750m/s'den büyük olan ortamlar kaya olarak kabul edilmektedir.

$G_{\max}$ arazi araştırmaları veya ampirik eşitliklerle tahmini

Granüler zeminlerde

$$G_{\max} = 220 (k_2)_{\max} (\sigma'_m)^{0.5} \quad \text{Seed ve diğ. (1984)}$$

$$(k_2)_{\max} \cong 20 (N_{160})^{1/3} \quad \text{olup} \quad \sigma'_m = \left(\frac{1 + 2K_o}{3} \right) \sigma'_v$$

çok gevşek kumlarda $(k_2)_{\max} = 30$,

çok sıkı kumlarda $(k_2)_{\max} = 75$,

iyi derecelenmiş sıkı çakıllarda $(k_2)_{\max} = 80-180$,

kaya dolgularda $(k_2)_{\max} = 120-170$

$G_{\max}$ arazi araştırmaları veya ampirik eşitliklerle tahmini

Kohezyonlu zeminler için

$$G_{\max} = 99.5 (P_a)^{0.305} \frac{(q_c)^{0.695}}{(e_o)^{1.13}} \quad \text{Mayne ve Rix (1993)}$$

Burada P_a atmosfer basıncı (kPa), q_c koni uç direnci (kPa), e_o boşluk oranıdır.

Tipik $G_{\max}$ değerleri

yumuşak kilde 2750-13750 kPa,

katı kilde 6900-34500 kPa,

siltli kumda 27600-138000 kPa,

sıkı kum ve akıda 69000-345000 kPa,

kaya dolguda 1000000 kPa mertebelerindedir.

Kayma Modülü

$$G_{\max} = \frac{V_s^2 \cdot \gamma_t}{g}$$

$G_{\max}$: küçük şekil değiştirmede ($\gamma_c < 1.0 \times 10^{-4}$ %) dinamik kayma modülü

V_s : Kayma dalgası hızı

γ_t : Zeminin toplam birim hacim ağırlığı

g : yerçekimi ivmesi

Kayma Modülü

$$G_{\max} = 1000 \cdot K_2 \cdot (\sigma'_m)^{1/2}$$

$$G_{\max}, \sigma'_m \quad (2000 \text{ psf} = 100 \text{ kPa})$$

K_2 kumlar için

D_R (%)	K_2
30	34
40	40
45	43
60	52
75	59
90	70

$K_2 = 120 - 170$ (kayalar için)

Kayma Modülü

$$G_{\max} = 16.5 \cdot 1000 \cdot N_{1,60}^{1/3} \cdot \sigma_v'^{1/2}$$

$G_{\max}$: Küçük şekil değiştirme ($\gamma_c < 1.0 \times 10^{-4}$ %) dinamik kayma mukavemeti

$N_{1,60}$: SPT N sayısı

σ_v' : Düşey efektif gerilme (psf)

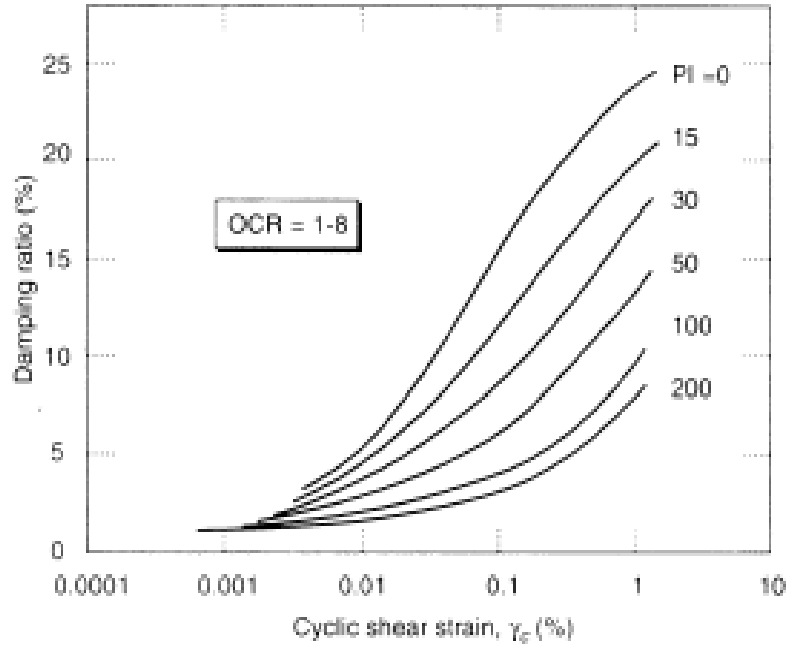
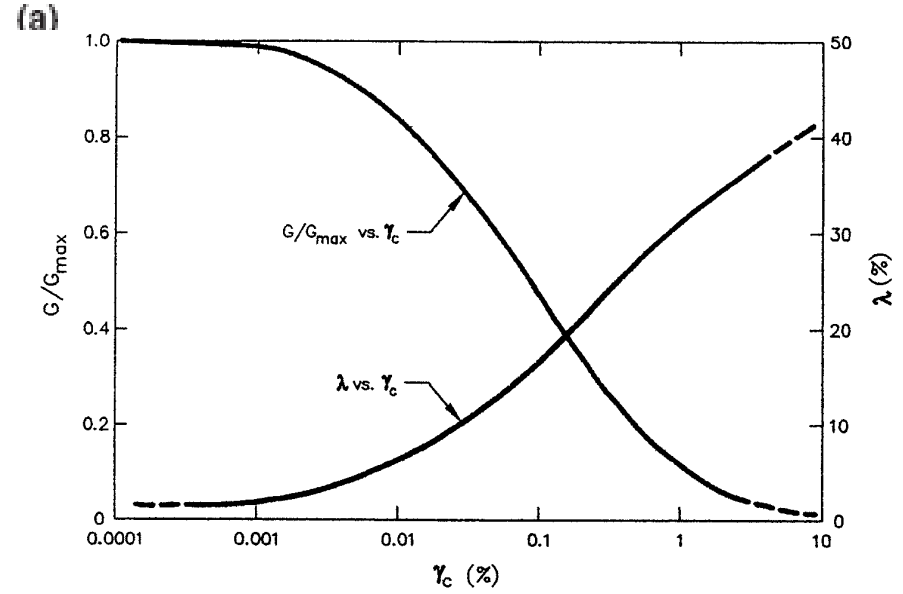
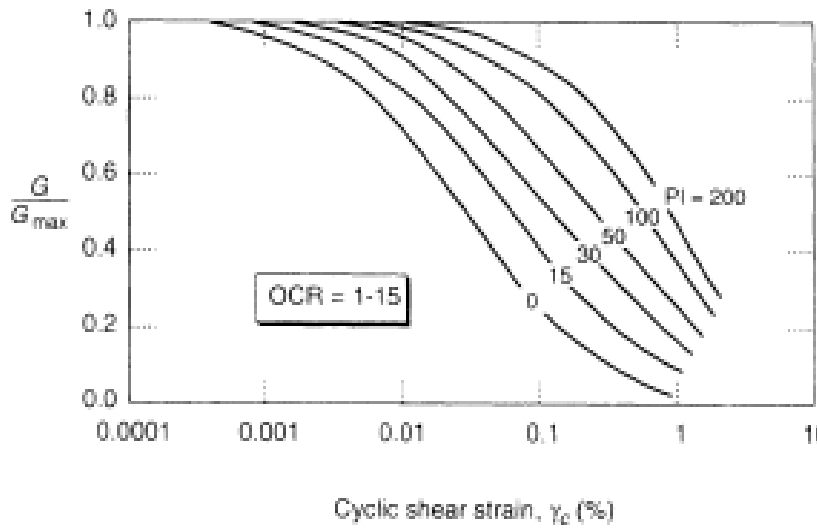
Arazi deneylerinden G_{max} 'ın tahmini

Yerinde Deney	Bağıntı	Zemin Türü	Kaynaklar	Açıklamalar
SPT	$G_{max} = 20.000(N_1)_{60}^{0,333} (\sigma'_m)^{0,5}$	Kum	Ohta ve Goto (1976), Seed vd. (1986)	G_{max} ve σ'_m birimi lb/ft ²
	$G_{max} = 325N_{60}^{0,68}$	Kum	Imai ve Tonouchi, (1982)	G_{max} birimi kips/ft ²
CPT	$G_{max} = 1634(q_c)^{0,250} (\sigma'_v)^{0,375}$	Kuvars kumu	Rix ve Stokoe (1991)	G_{max} , q_c ve σ'_v birimi kPa; İtalya'daki arazi deneylerine ve kalibrasyon oda deneylerine dayalı
	(Şekil 6.41)	Silis kumu	Baldi vd. (1986)	G_{max} , q_c ve σ'_v birimi kPa; İtalya'daki arazi verilerine dayalı
	$G_{max} = 406(q_c)^{0,695} e^{-1,130}$	Kil	Mayne ve Rix (1993)	G_{max} , q_c ve σ'_v birimi kPa; dünyanın değişik yerlerine ait verilere dayalı
DMT	$G_{max}/E_d = 2,72 \pm 0,59$	Kum	Baldi vd. (1986)	Oda kalibrasyon deneylerine dayalı
	$G_{max}/E_d = 2,2 \pm 0,7$	Kum	Bellotti vd. (1986)	Arazi deneylerine dayalı
	$G_{max} = \frac{530}{(\sigma'_v / p_a)^{0,25}} \frac{\gamma_D / \gamma_w - 1}{2,7 - \gamma_D / \gamma_w} K_o^{0,25} (p_a \sigma'_v)^{0,5}$	Kum, silt, kil	Hryciw (1990)	G_{max} , p_a ve σ'_v birimleri aynı; γ_D : zeminin dilatometreden belirlenen birim ağırlığı; arazi deneylerine dayalı
PMT	$3,6 \leq (G_{max}/G_{ur,c}) \leq 4,8$	Kum	Bellotti vd. (1986)	$G_{ur,c}$: tekrarlı PMT'den düzeltilmiş boşaltma-yükleme modülü
	$G_{max} = 1,68 G_{ur}/\alpha_p$	Kum	Byrne vd. (1991)	G_{ur} : PMG'nin boşaltma-yükleme kısmının sekant modülü; α : boşaltma-yükleme şartlarına bağlı bir faktör; teoriye ve arazi deneylerine dayalı

Modül Azalımı G/G_{max} ve Sönüm İlişkileri

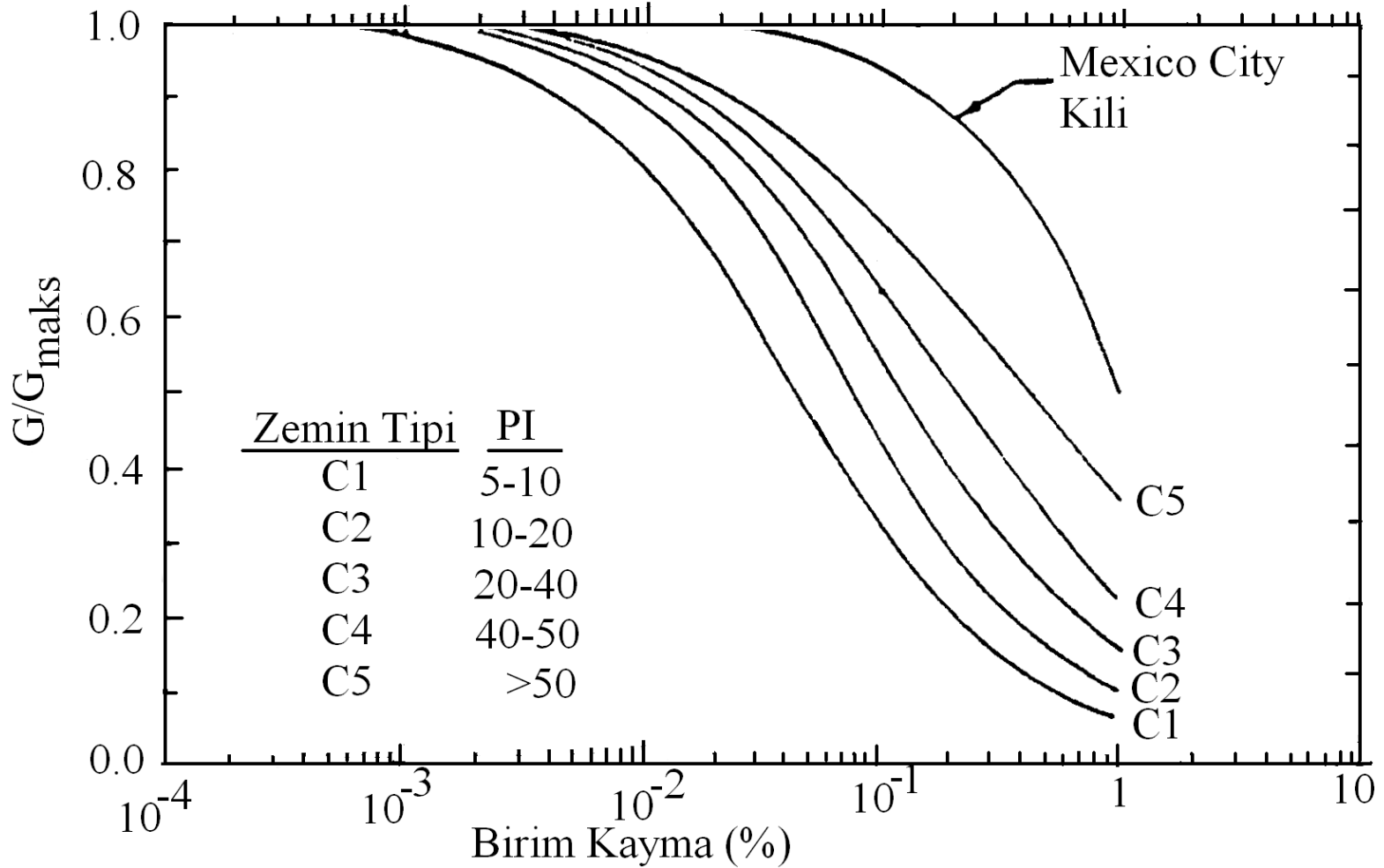
- Zeminin plastisitesi G/G_{max} (modül azalım) eğrisinin biçimini oldukça fazla etkilemektedir.
- Bu eğriler, ileri dercede plastik zeminlerin doğrusal tekrarlı eşik kayma birim deformasyonu γ 'nin düşük plastisiteli zeminlerdekinden büyük olduğunu göstermiştir.
- Bu özellik, zemin çökelinin bir deprem hareketini büyütme ve sönümlenme tarzını kuvvetlice etkilemektedir.
- Şekil 'de killi zeminlerde plastisite ve AKO'nun G/G_{max} ve Sönüm ilişkilerine etkileri gösterilmiştir.

Zeminlerde plastisite ve AKO'nun G/G_{max} ve Sönüm ilişkilerine etkileri

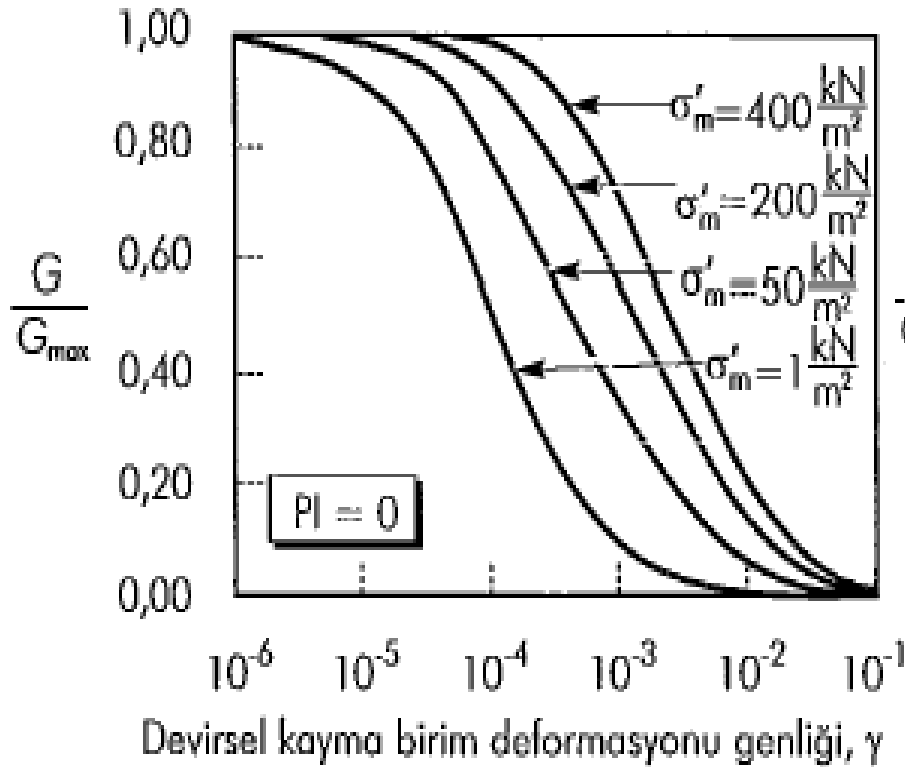
Farklı Plastisite İndisine Sahip Zeminler için Normalize Kayma Modülü Azalım Eğrileri

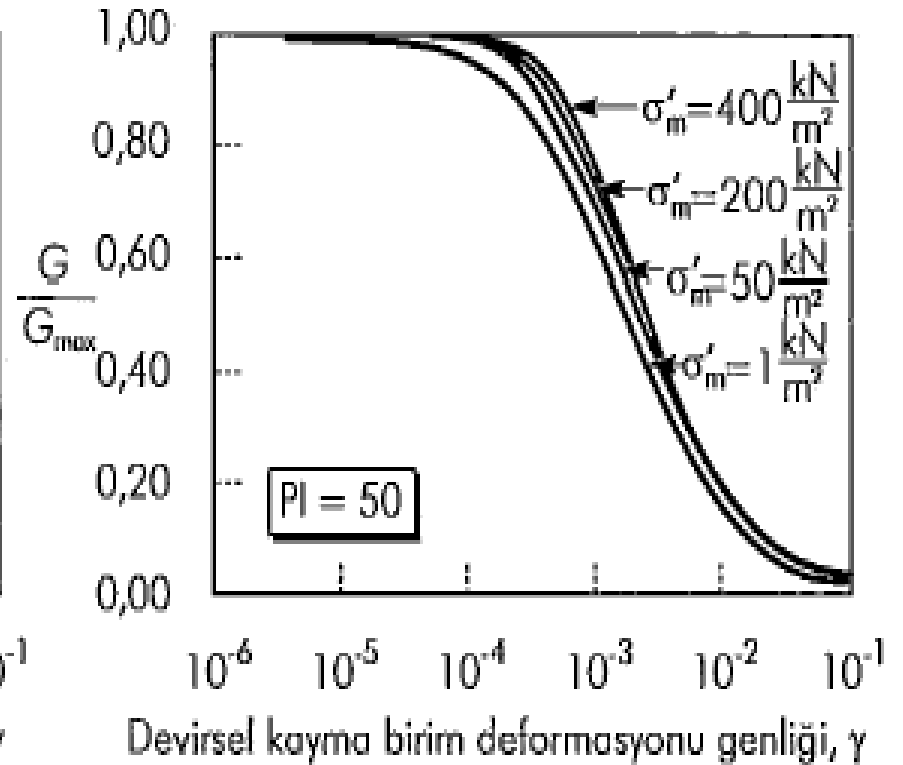
Modül Azalımı $G/G_{\max}$ ve Sönüm İlişkileri

- Modül azalım davranışı özellikle **düşük plastisiteli zeminlerde** olmak üzere efektif çevre basıncından etkilenir.
- Yüksek efektif çevre basınçlarındaki doğrusal tekrarlı eşik kayma birim deformasyonu γ , küçük efektif çevre basınçlarındakinden büyüktür.
- Efektif çevre basıncı ile plastisite indeksinin modül azalım davranışı üzerindeki etkisi Şekil 'de gösterilmiştir.

Efektif çevre basıncı ile plastisite indeksinin modül azalım davranışı üzerindeki etkisi

(a)

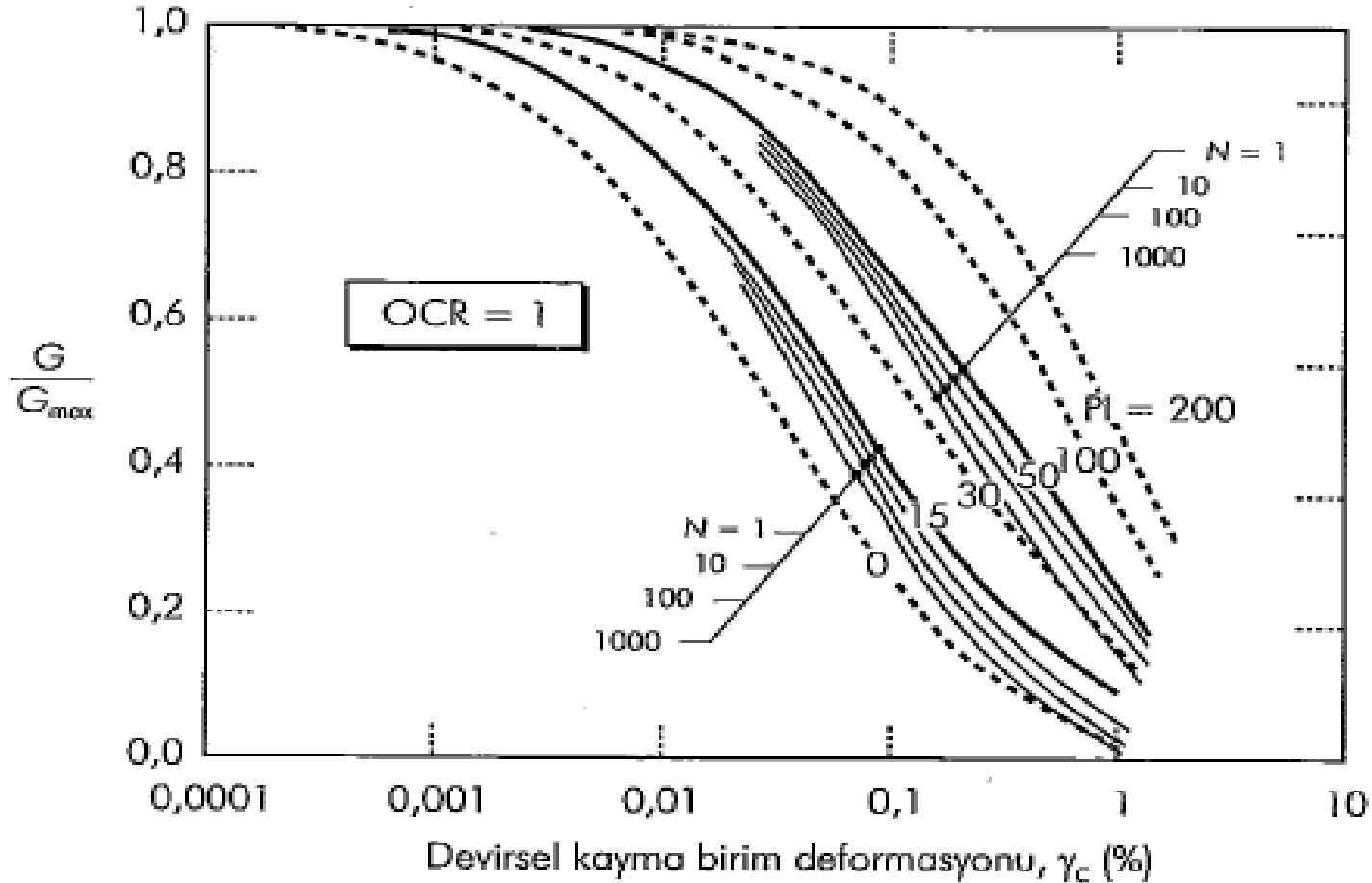

(b)

Modül Azalımı $G/G_{\max}$ devir sayısı N İlişkileri

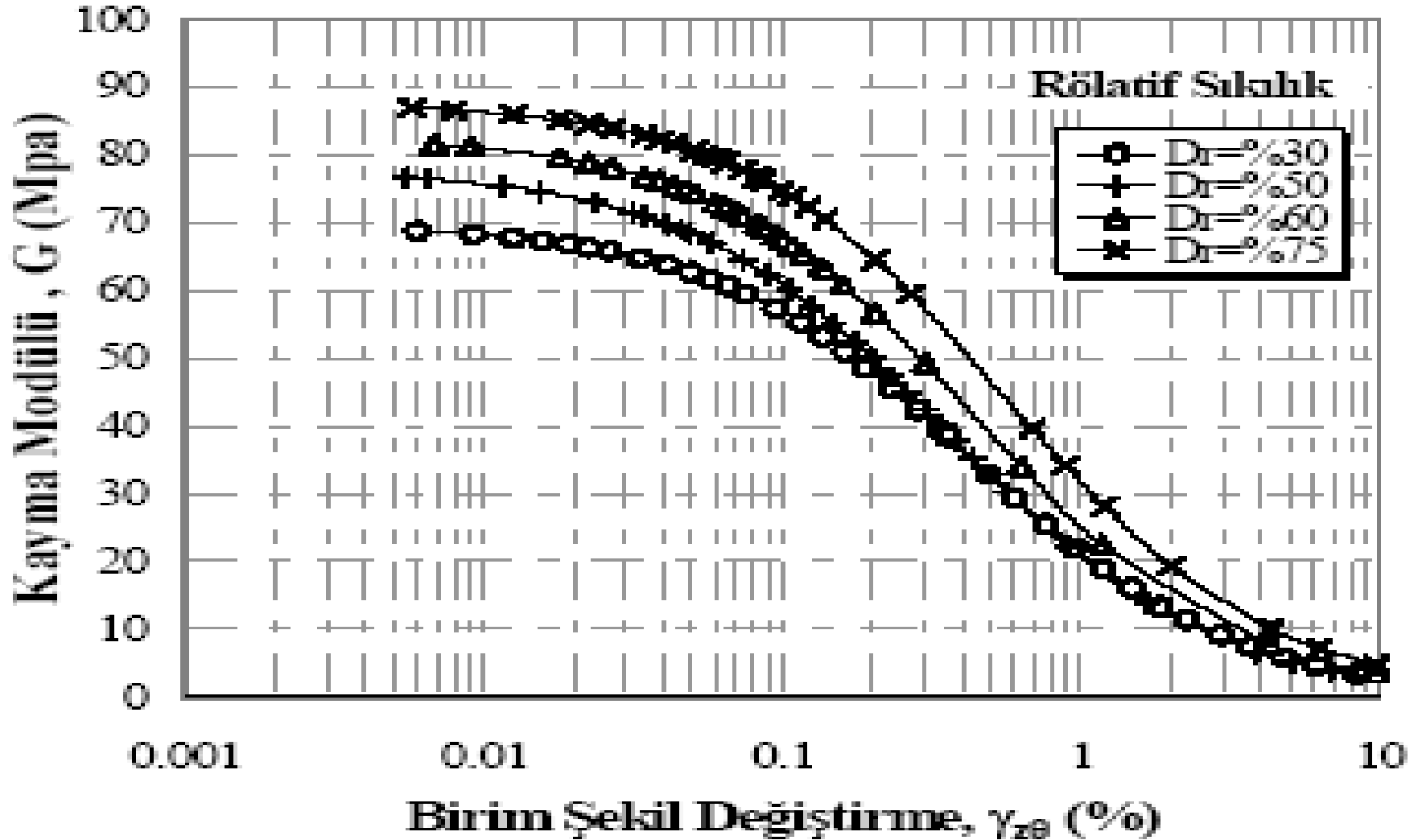
- killi ve kumlu zeminlerde, kayma birim deformasyonu genliği artan devir sayısı ile birlikte azalmaktadır.
- Böylece çevrimli yükler altında numunenin rijitliğinin de azaldığı görölmektedir.

Modül Azalımı G/G_{max} , Plastisite indeksi. N İlişkileri

Killi ve kumlu zeminlerde, kayma birim deformasyonu genliği artan devir sayısı ile birlikte azalmaktadır.

Modül Azalımı G/G_{max} ve Sıkılık İlişkileri

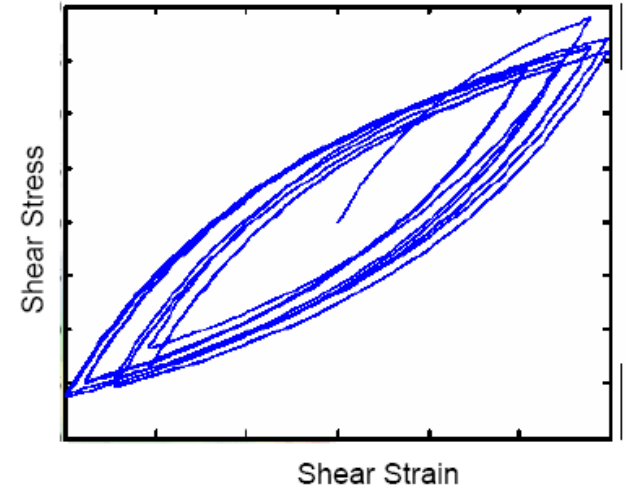
Zeminlerin Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

- Genel olarak zeminler elasto-plastik davranış gösteren anizotrop malzemelerdir
- zeminlerin farklı şekil değişirme seviyelerinde farklı gerilme-şekil değişirme davranışı gösterdiği bilinmektedir.

Zeminlerin Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

- Gerilme-şekil değişirme karakteristiği; dinamik kayma modülü ve sönüm oranı parametrelerinin birim deformasyon düzeyi ile değişimi üzerinden incelenir.
- Deformasyon kontrollü deneylerde çevrim sayısı arttıkça (deformasyon düzeyi sabit) kayma gerilmesi genliklerinin azalması histerez ilmiklerinin küçülmesine ve yatıklaşmasına neden olmaktadır.
- Gerilme-şekil değişirme özellikleri olan dinamik kayma modülü ve sönüm oranı değerleri her bir çevrim sonunda (histerez ilmiği üzerinden) bulunur.

Zeminlerin Dinamik Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

- Zeminlerin dinamik davranışının şekil değişirme aralığına göre farklılık gösterdiği
- ve dinamik davranış özelliklerinin belirlenmesinde ve analizinde olası şekil değişirme seviyesinin belirleyici bir rol oynadığı bilinmektedir.
- Şekil değişirme seviyelerine göre zemin davranışında beklenen özellikler Şekillerde özetlenmiştir.

Gerilme-Şekil Değiştirme Özellikleri

- Şekil değiştirmelerin elastik sınırlar içerisinde kaldığını ifade edebilmek için teorik olarak yaklaşık 10^{-5} 'den küçük olması gerektiği kabul edilmektedir.
- Bu şekil değiştirme seviyelerinde ve elastik sınırlar içerisinde dinamik kayma modülünün maksimum değerinde ve sabit olduğu kabul edilebilir.

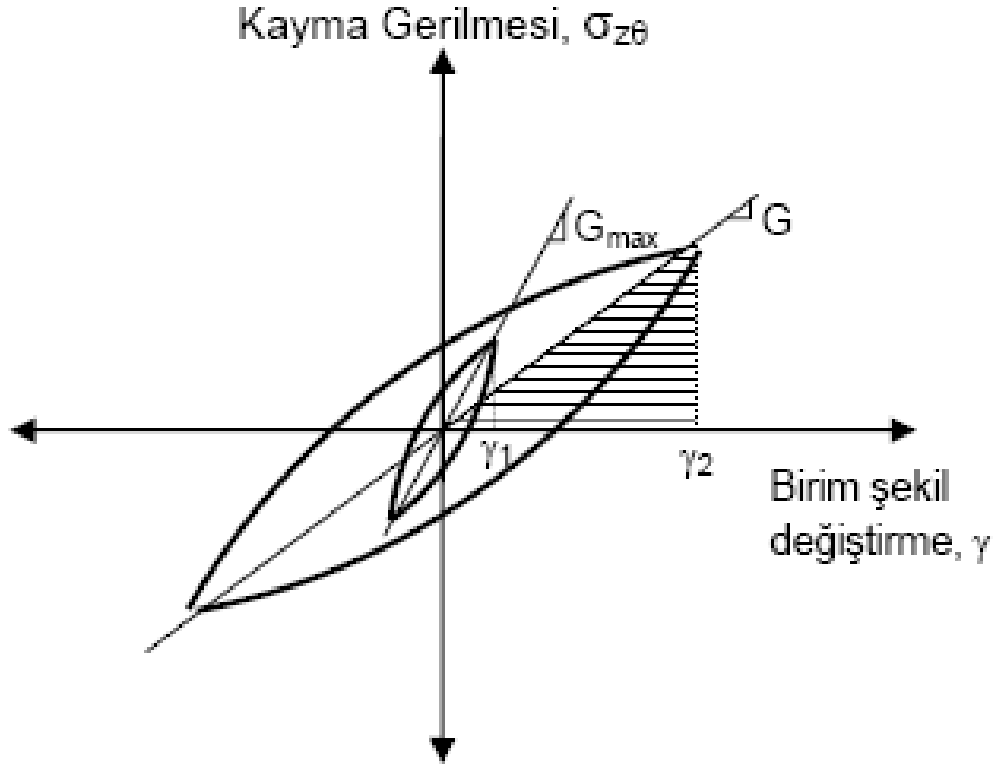
Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

- Şekil değiştirme seviyesinin yaklaşık olarak 10^{-3} civarında olması durumunda zeminin davranışları elasto-plastik bir hal alır ve dinamik kayma modülü şekil değiştirmeler arttıkça azalır.
- Aynı zamanda bu şekil değiştirme seviyelerinde dinamik yüklemelerle birlikte enerji sönümlenmesi de başlar ve zeminin bu özelliği sönüm oranı ile ifade edilir.

Gerilme-Şekil Değiştirme Özellikleri

- Zeminlerdeki enerji sönümlenmesi histeretik biçimdedir.
- Farklı şekil değiştirme genliklerindeki histeritik gerilme-şekil değiştirme ilişkisi ile dinamik kayma modülü ve sönüm oranı Şekil ' de gösterilmiştir.
- Bu şekil değiştirme seviyelerinde zemin özelliklerini temsil edebilmek için dinamik kayma modülü ve sönüm oranı şekil değiştirmenin bir fonksiyonu olarak belirlenmelidir.

Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

Şekil . Farklı şekil değişirme genliklerindeki histeritik gerilme-şekil değişirme ilişkisi

Gerilme-Şekil Değişirme Özellikleri

- Kayma şekil değiştirmelerinin 10^{-2} den büyük olması durumunda zemin özellikleri şekil değiştirmeler arttıkça değişmeye ve kalıcı şekil değiştirmeler oluşmaya başlar.
- Bu şekil değiştirme seviyesinden sonra dinamik kayma modülü ve sönüm oranı yükleme çevrimleri ile değişmeye devam eder.
- Bu durumda zemin davranışı azalan histerisis türü olarak isimlendirilir.